134953

Stempel

zur Beilage: Kratko krasoslovje.

KRATKO

KRASOSLOVJE

O

PĚSNIČTVU

sa

dodanim pregledom najglasovitiih pěsnikah gèrčkih, rimskih, romanskih, englezkih, němačkih i slavenskih.

Složeno po prof.

J. MACUNU.

(Stranom iz Nevena na pose tiskano.)

U ZAGREBU.

Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

1852.

134953

134953

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA Ljubljana

N 36/1957

KRATKO KRASOSLOVJE.

Kad Bogovi nègda ostaviše
Ovu zemlju, gdè im stanja nije,
Ostadoše vile i umětnici,
Da na starieh svetieh žèrtvenicih
Njiove slave plamen neugasne.
Ostrož. Utěšenović.

§. 1. Umětnost. Krasoslovje.

Čověku usadjena je ljubav k lěpomu i krasnomu. Malo děte u kolěvci već pruža ručice za cèrvenim, što mu se kaže; a čověčanstva věkovito dětinstvo u srědini Afrike kaže nam isto, kada cèrnac za gmizu daje zlato i druge dragocěnosti. Što se više popne čověk u izobraženosti, tim mu se plemenitie razvija ova sposobnost. Već dečaku dosadjuje ono, što mu se dopadalo prie; izabire si gděšta, što ima veće cěne glede na lěpotu. A muž opet traži někadašnje proměniti, i nadoměstiti predměti veće jošte lěpote, veće jošte krasote. — „Ovo nukanje“ kao što Ostrožinski u mislih, o krasnih umětnostih kaže, „prirodjeno je teženje duha za světom někim krasniim od našega, i tko jedanput oko podigne iz praha zaslěpljivajućega svakdanjosti, sve više i više pripoznava, da su někа dobra izobraženog duha najbolje kadra stalno srětnimi nas učiniti.“ Jao i pomagaj onomu, kojemu taj nagon nije dan, jer mu življenje biva jednostrano, prazno, zemaljsko, živinsko. —

A šta je krasno, šta li umětnost?

Mnogi bělili su si već glave pitajući: što je krasno? — Sud ili razum u strožiem smislu kaže nam, što je pravo, što istinito; savěst nam sbori, što je ćudoredno, a ćutjenstvo nam prišaptjiva, što je krasno. — Pa zar je to već dovoljno? Jest. — Ćutjenstvo bo nedaje se razcěpiti na svoje čestice, dakle nemože se krasno dokučiti po umu; i isto zato sva je prilika, te nećemo nikada ni imati točnog opredělјenja ili definicie predmětne (objektivne) o tome, što je krasno. Ćutjenstvo kazat će ti samo n. p. ovo je krasno, a ono ružno; izobražavaj ovu duševnu moć, pitaj (hrani) duh svoj smatrajući predmete, koje većina izobraženiih krasnimi naziva, i ako ti je podělila narav ćutjenstvo, a ti ćeš biti vèrstan razabirati stvari krasne od nekrasnih. Iz ovoga istog uzroka kaže se dobro někojim načinom, da nije moguće, naučiti se umětnosti. Umětnost bo u sobstvenom ili subjektivnom smislu jest sposobnost, kojom ono, što je krasno, iznalazimo i pred-

stavljamo, da ga vidimo u pravoj uznešenoj slici, ili čujemo u božanskoj svojoj naravi. Komu taj dar nije podarila priroda, neće si ga nikada prisvojiti trudom.

Tim pako nećemo da kažemo, da se nemogu opredělit nikoja nastavljajuća učenike i ljubitelje umětnosti u tom poslu znanstvena razpravljanja: Ista pravila čine estetiku, ili naški krasoslovje.

§. 2 Naměra i razredjenje umětnosti.

Umětnost ima po prirodi taj zadatak, da nas podiže iz trulog praha svagdanjih zemaljskih poslovah. Ona skapča zemaljsko ili tělesno naše žitje sa višjim onim ili nebesnim življenjem. Druge naměre, kao n. p. naučavanje, ćudorednost, itd. neima joj. Slušajući pěvača starca gdě pěva o Kosovom polju, zaboravljaš težke brige, koje ti sèrce pritiskivaju; ili kad čuješ pěvačice, kako im se slivaju pěsme sa dviuh planinah u prekrasan dvopěv; što ti je jadove, sreću ti trujuće, istim mahom protěralo iz duše? —

Odělo, u koje umětnik oblači onu krasnu ideu, što mu sèrce napunjiva, različite je struke; isto tako različita su srědstva, kojim priobćiva umětnik umotvor svoj. A ova jesu takova, da ih ili opažamo vidom ili sluhom ili obično obima ujedno. Imamo dakle slědećih strukah umětnosti:

I. Slikotvorne ili one, koje kakovom mu drago gradjom ili bojom sliku za naše oko stvaraju; a to: 1) naimarstvo, gradivom stvarajući zgrade. 2) Kipotvorstvo, kamenom ili medom proizvodeći kipove. 3) Slikotvorstvo, bojom izobražavajući slike razne vèrsti.

II. Glasotvorne, koje nam se javljaju srědstvom glasa; ove jesu: 4) Glasničtvo ili gudba, 5) govorničtvo, i 6) pěsničtvo, ili poezija.

III. Dielotvorne, koje po živih dělujućih osobah predstavljaju dělo umětničko, bilo to za vid, ili sluh, ili za oboje zajedno. 7) Igre teatralne ili drame, plesanje, mimika, i ovim slične umětnosti.

Mimoidući ostale vèrsti, valja da promotrimo něšto bolje poeziju ili pěsničtvo, nas u sadašnjem našem stanju najviše tičuće se.

§. 3. Pěsničtvo u obće.

Poezija u širjem smislu jest ono isto, što umětnost; svaki umětnik valja dakle da ima poeziju. U strožiem pako smislu poezija jest sposobnost, krasno ili idealno predstavljati uzvišenim, živonosnim govorom, i budući da je ovaj govor ovako umětno ustrojen, da bi se barem mogo pěvati, poezija u tom smislu naziva se takodjer pěsničtvo.

Poezija ili pěsničtvo jest dakle govor nadahnutog sèrca, predstavljajući nam slike nadčověčanske, božanstvene, za kojimi uvěk těži jadno sèrce čověčje. Poezija jest ona moć, koja nam bez ikoje druge naměre uma kaže uzor čověčanstva, a gledajućim taj uzor pojavlja se isti tvoritelj krasote, tvoritelj ovog světa, koj se hladnomu sudu ili razumu čověčjemu nikada nejavlja u onakoj uzvišenoj slici. Poezija sva u nas budi ćutjenja silno prodirući iz sèrca do sèrca. Ovo a ništa drugo

znači ona pričica o Orfeju, da je pěvanjem svojim divje zvěri krotio t. j. sirove i bezbožne ljude ublaživao, izobražavao i rukovodio.

Nu buduć da slušatelj i čitatelj nije izvora nadzemaljskoga, božanstvenoga, a to valja, da umětnik, dakle i pěsnik predmete za umotvorinu svoju uzima od stvarih zemaljskih i čověku dostižnih, a to od takovih, za koje mu se čini, da su vrědne i dostojne uresa, i najpriličnie, da razveseljivajući ganu i uzhite sèrce čověčansko. A takove predmete valja, da oblači u kakovu čarobno-krasnu oděću. Ujedno trěba, da ih na tolik višak postavlja, te nam se čine oriaškimi ili izvèrstnimi bez ikakve mane tvorbami. „Slušajući bo ili čitajući pravo dělo pěsničko, čini nam se, kao da smo sitna děca u někom krasniem světu, koja oriaške i plemenite slike toga světa gledaju.“

Gori bi već rečeno, da se čověk nemože naučiti, kako da bude umětnikom. To su već priznali stari Gèrci i Rimljani; poeta nascitur, što neznači drugo, nego što gori rekosmo. I šta ovdě kazasmo o pěsnicih kao pojedinih osobah, to isto valja i o cělovitih narodih. U narodu našem vlada očevidno něki divni duh pěsnički, koj se u malo kojeg naroda nalazi. Promotrimo samo polje narodnih pěsmah slavjanskih, pak ćemo u Čehah, Poljakah, a osobito u nas Jugoslavjanah vidět onu silu voća najkrasniega, kojim se težko može dičiti i ponositi ikoj ini narod světa.

Iz onog gori navedenog pravila slědi i ovo drugo, da nije ni svaki čověk kadar uživati proizvodah u obće umětnih a posebice poetičnih. Tko nije po prirodi obdaren někim osobitim ćutjenstvom, nije ni vèrstan suditi o krasnom, što imaju umětnosti. —

§. 4. Jezik poetični.

Velika, dà veličanstvena je svèrha, koju ima dokučiti pěsničtvo; t. j. skapčati ima bitnost čověčanstva sa slučajnim ili idealno, věkovito sa stvarnim, realnim. Mučna do duše posla! Jezik bo svagdanji nezabavlja se mnogo s predmeti idealnimi; u jeziku dakle običnom nije moguće pěsniku izraziti ona divna ćutjenja, kojimi diše. A svaka misao trěba da ima vlastitu svoju oděću, u kojoj nam se može najaviti. Valja dakle da si sam stvara jezik, nov i svèrhi svojoj shodnii, jezik poetični.

Pravom pěsniku to i nehotice za rukom polazi; kada bo mu se užeže razmniva (fantazia) divnimi onimi uzori, te on prinudjen bude da priobći te divote, jednom rěčju, kada je u stanju nadahnutja, nanižu mu se one same, i poznato je, da to u někojih pesnicih biva toli bèrzo, da neima ni kad bilježiti ih; dakako da je i oděća u ovih divotah t. j. jezik od svagdanjeg posve različan; ove osobitosti jezika poetičnoga čine ukupno poetiku. —

Nije moguće u malo rěčih sve ili barem glavnije ove osobitosti razložiti štogod prostranie. Evo samo několiko rěčih o tome.

Osobitosti ove tiču se 1. ili slikah i mislih, 2. ili rěčih, 3. ili izvanjske spodobe pěsmotvora.

1. Za dokučiti onu veliku svèrhu i za priobćiti visoku svoju misao upotrěbljava pěsnik: a) oriaške izraze, samo da može slušatelj ili čitatelj iz oriaške oděće suditi na oriašku ideu. Ovamo spadaju takodjer primèri poetični, koji služe posebno za razjasniti i razsvětliti ideu.

b) Zaziv ili obratjenje na inog (Apostrophe), c) Uzklik, d) Spojenje oprěkah (contrarium), e) Postupno uzdizanje od nižje do višje idee, f) Pitanje.

2. Pěsnik predstavljajući živahnie svoj uzor, ima takodjer osobitosti u pojedinih rěčih, što se naziva figura besědna. To tim biva, da ili izpušta veznike, ili da ih množinu nakuplja; isto tako navodeći mnogo epitetah; ili ponavljajući jedne i iste rěči. —

Primĕrah za 1. i 2. ima puno u naših pěsmotvorih.

3. Pěsnični umotvori poznaju se već po izvanjskoj spodobi; ovamo spada a) pěsnični slog ili stih, b) srok ili rima. —

§. 5. Pěsnični stih; srok.

Rěči u svakom jeziku izgovaraju se jedna prema drugoj podulje ili pokratje. Isto tako i svaka slovka (syllaba) jedne iz više slovkah sastavljene rěči.

Pri toj dužini i kratkoći valja da se gleda na udarenje ili naglasak (Accent), i na količinu ili težu (Quantitas).

Svaka nesastavljena rěč, ma i koliko imala slovkah, ima u obće naglasak samo jedan, t. j. slovku samo jednu, koja se medju svimi ostalimi izgovara glasom višim i, rekao bi, oštriim. Ovo udarenje sveza je cělovite rěči. A količina ili teža kaže se u duljem ili kraćjem izgovaranju jedne slovke prama drugoj.

Naglasak i teža nisu dakle jedna ista stvar; naglasak bo može biti i na poteženoj i na nepoteženoj slovki.

U svakom jeziku ima udarenje ili naglasak; a teže neima u svakome. Stari Gèrci i Rimljani imali su obadva; Talijani, Francezi, Englezi, Poljaci, Rusi, Slovenci i t. d. neimaju teže, nego samo naglasak. Naš jezik ima i jedno i drugo; šteta, što predmet taj nije još na potanko razsvětljen; jer ono, što je pisao o tome Milovan (Луке Милована опит наставленья к сербской сличнорѣчности и слогомѣрју. На свѣтло дао Вук Стеф. у Бечу 1833) i Subotić (у лѣтопису 1845 свезак II.) to dosada nije nimalo razsvětlilo stvar ovu.*) O tome pako možemo uvěriti se već sada, da i u našem jeziku ima velika ta vrědnost, te da bi se u pěsničtvu mogla upotrěbiti teža, o čemu svědoči i Šafařik u svojoj dogodovštini slavjanskoga jezika i literature str. 39. Tu on piše ovako: „Medju lěposti jezika slavjanskoga spada i njegova posve opredělјena od logičnoga udarenja besědah neodvisna količina slovkah, odkuda proizliče, da je vèrlo prikladan k pěvanju operah, kao i za měrila staroklasična.“

Na to da bi naši pěsnici obzir uzimali, da se prekrasnom našem jeziku, koj bi mogao u stihotvorstvu najsličnii biti starogèrčkom, i ova još lěpota dodaje, i da jednoč prestane golemo brojenje slovkah, što nam je doněla bližina Italie.**)

---

*) G. Daničić pèrvi jest za slavnim Vukom Stefanovićem, koi je u svojoj knjizi o formah jezika sèrbskoga na naglasak jugoslavenski strožju pozornost obratio; budućnost i svestrano razmatranje važne te stvari razjasnit će, da li u našem jeziku ima četiri naglaska, i da li se možda ovdě naglasak i teža nesmatraju za jednu i istu stvar.

**) Istina, da ima izvèrstniih někojih pěsnikah gledajućih uz odmor i na někakvo blagoglasje jezika; nego je to stalno, da ni ovi ni ostali negledaju niti na težu niti na naglasak. U ostalom su to stvari, koje su kod nas podpuno nepoznate; dosada se je malo tko brinuo za to; osobito bi pako potrěbito bilo, da se koj izvèrstan pěsnik lati posla, da strogo prosudi prozodiju narodnih naših pěsamah.

Ostrožinski kaže u mislih o krasnih umětnostih: „U našem jeziku se ravna duljina i kratkoća slovkah po duljini i kratkoći prirodnoj (to je po teži), ali pružljivost (elasticität) i mehkoća našeg jezika čini, da se obadvě sisteme (koje?) upotrěbiti mogu; pa će svatko, komu inače nije više ležeće na prozodii nego li na pěsničtvu pripoznati, da je to prevelika prednost našeg jezika, i da bi to dětinski pedantizam bio, kad bi se krila pěsničkog uzhitjenja u to ime uzkratiti htěla.“ — Ali jednog pravila valja da se dèrži pěsnik; to bo, što Ostrožinski ovdě kaže, vodi upravo tamo, gdě smo sada, t. j. na golemo brojenje slovkah. Kruna visoko visi, al je tim světlia.

Najobičnie stopice jesu: a) trohejska — ∪ n. p. Slava. b) jambijska ∪ — n. p. u glas; c) daktilska: — ∪ ∪ n. p. Sèrbija; d) špondejska — — n. p. praděd; e) pirhihiska ∪ ∪ ∪ n. p. ta pesmica f) tribrahiska — ∪ ∪ — n. p. Ljubiću moj!

Iz ovih dakle stopicah slaže se pěsnički slog ili stih; a značaj njihov ili znamenovanje unutèrnje različito je; trohej ima něšto turovnoga, polaganoga, ljubkoga; jamb něšto běgućega, vatrenoga, i daktil kreta se veseo, i u slogu poetičnom zvuči svečano. — *)

Sve vèrsti stihovah mogu se opet razděliti: 1) u slobodne ili proste, 2) u nabrane.

1. Slobodni jesu: a) po tri četiri, pet, šest i t. d. stopicah trohejskih n. p. — ∪ | — ∪ | — ∪ | ; ili — ∪ | — ∪ | — ∪ | — ∪ | it. d.

b) Ovoliko jambijskih, s jednom suvišnom kratkom n. p. ∪ — | ∪ — | ∪ — | ∪ ; ili ∪ — | ∪ — | ∪ — | ∪ — | ∪ i t. d.

c) daktilske i spondejske ili trohejske tako uměšane, da je peta uvěk samo daktil, a šesta spondej ili trohej; i buduć da je u stihu ovako uvěk samo šest stopicah, kaže mu se šestoměr. d) Dvě stopice daktilske ili trohejske, zatim jedna dugačka slovka samostalna; zatim dvě daktilske, i na koncu jedna slovka dugačka ili kratka. Ime mu je petoměr, jerbo ove dvě suvišne slovke čine jednu stopicu.

2. Nabrani slog, kada se pojedini ovakovi stihovi ili slogi pěsnički slože u kiticu, ili strofu; od ovih ima različitost velika.

Slobodni upotrěbljavaju se kod nas ponajviše u junačkih pěsmah, i u dělotvornih; nabrani u pěvnih (liričnih) pěsmotvorih. —

Al netrěba misliti, da ima pěsnik ovih pravilah bez iznimke dèržati se; a osobito, kad se upotrěbljava slobodni slog u dugačkom kakvom pěsmotvoru kao n. p. u junačkoj pěsmi; ovo bo proizvodilo bi nepodnosljivu jednozvučnost. Iz tog uzroka već su stari Gèrci i Rimljani daktile i spondeje, zatim tribrahe i spondeje měšali.

Spojenje samoglasnikah — ono što Elisio i Synicesis — naziva se ovakovo izgovaranje dviuh samoglasnikah u srědini jedne rěči ili na koncu jedne i na početku slědeće rěči, da se čuje kao da je dvoglasnik. Ovo se nalazi možebiti prečesto u ilirskih někih pěsnicih, n. p. u Gundulića:

„Ah besiedom rieč smetena
Nemože izrět, što bi htěla.
Suze Plač III. 89.

*) U strogom smislu nemože se o stopicah govoriti u pěsmotvorih, gdě se nepazi niti na težu, niti na naglasak, na koj se n. p. gleda u pěsničtvu slovenskom.

U obće može se kazati, da se u narodnih naših pěsmah rědko kad nalazi, nego se samoglasnici većinom podpuno pěvati moraju. —

Spomenuti ima se još odmor (caesura), i srok ili rima.

Odmora imamo dve vèrsti: logični i pěsnični; logični je tamo, gdě se odmori jedna misao; a pěsnični stavi se tamo, kamo ga stavi pěsnik po unutèrnjem někom zakonu, koj se měnja po duhu i mislih pěsnika, koj dakle nedaje se opreděliti u pravila. U narodnih naših pěsmah junačkih odmor je medju drugom i tretjom stopicom; u ženskih nestoji u svih na jednakom městu; u Osmanu pako — što nam kažu Hektorović, Baraković i ostali stari dalmatinski pěsnici — čine po dva stiha baš jedan sam, medju kojima nalazi se odmor.

Srok u staroklasičnom pěsničtvu nepoznat upotrěbljava se malo da ne od svih pěsnikah današnjih; da srok pěsmotvoru něku dava nukajuću krasotu i ljubkost, niti sam Ostrožinski tajiti nemože, koj u svojoj „Poputnici starcu sroku“ ovako pripěva:

Od otale starče vukodlače!
Tvoje slave Slavjanu netrěba,
Nos' je, nosi kuda tebi drago.

Starim našim dalmatinskim pěsnikom veoma je omilio, a uz to vidi se takodjer, da se gděkad sila čini jeziku zarad sroka. Sadašnji pěsnici propuštaju ga gděgdě. —

§. 6. Vèrsti pěsničtva.

Po gledištu smatranja može se cělovito pěsničtvo razredjivati u različite vèrsti.

Ako gledaš na pěsnika ili pěvača, kojega ti je umotvor ganuo sèrce, može biti ovaj ili čověk bez višje izobraženosti, nedokučivši još razliku medju onim, što je bitno, istinito, a što nebitno, slučajno u predmetih ovoga světa, dakle čověk iz prostoga naroda; ili biti može čověk više već izobražen u različitih čověčanstva znanostih, dakle pěsničtvo: 1. Narodno, 2. Naučno. Ovo razděljenje osobito kod Slavjanah veliku ima važnost, jerbo ima, kao što je već gori rečeno u nas toli najkrasniega voća u vèrtu narodnoga pěsničtva, da mu možda na světu neima para.

Gledaš li, kako pěsnik svoje uzore priobćiva, dobit ćeš razredjivanje u pěsničtvo 1. unutèrnje, (subjektivno, po Šileru sentimentalno ili očutljivo), 2. izvanjsko (objektivno, po Šileru naivno). Pěsnik bo može u umotvorih svojih zabavljati se više unutèrnjim ćutjenjem svojim; a i predstavljajući nam gděkoj predmet izvanjski, ništarmanje toli napoji se duhom ćutjenstva, da nam ga predstavlja očutljivo, kao da je ovaj predmet š njime jedno isto bitje. Ova poezija nije dakle ino, nego priobćenje, rekao bi, mněnja pěsnikova o gděkojem predmetu.

A pěsnik može udariti i drugim putem, i smatrati predmet odabran za pěvanje samo kao izvan njega ležeći i ovako narisati nam ga objektivno, predmetno i u istinitom stanju.

Pěsmotvori starih Gèrkah i Rimljanah malo da nisu svi izvanjski ili objektivni; novi imadu ih preveć unutèrnjih. Gundulić i malo da ne svi dalmatinski pěsnici jesu više subjektivni, Kačić, Mušicki i tako nazvane sèrbske narodne pěsme u obće su objektivne. Netrěba, mislim, rěči tratiti dokazivanjem, da stoji objektivna više u

vrědnosti od unutèrnje. Jerbo tèkom vèkovah mènjaju se mnènja o istom predmetu, dočim stoji predmet neproměnjen. — Unutèrnje pèsničtvo izvèrže se lahko u snivanje, a izvanjsko u bezćutnost; a težko bit će danas pèsniku samo objektivnim biti.

S tim razredjivanjem sudara se stranom razlika poezije stare ili klasične od romantične; nego ova razlika neosniva se na unutèrnju bitnost pèsničtva, već proizliče iz tèka vèkovah i iz višjeg naše dobe izobraženja. Granica medju njima jest okolo početka kèrstjanstva. Sastoji pak ova razlika *a*) u vèrozakonitih i ostalih iz ovih proizličućih mnènjih. Kod starodavnih narodah u obće nije bilo ono duboko uvèrenje, da će nam slèditi po ovom življenju jošte drugo; što se nalazi kod nas u najprostiem čovèku; starodavni narodi stavili su dakle cilj ili svèrhu čovèka u ovo sadašnje življenje, a noviim ide pogled svuda iz ovoga u drugi svèt. Od tuda čarobna i nebesna ćutjenja ljubavi baveće se često više sa budućim nego li s ovim svètom. — *b*) U gèrdnom stanju robstva kod stariih od jedne, i veće slobode svih kod noviih od druge strane. *c*) U različitom stanju ženah u starih i noviih. *d*) U samoj višjoj izobraženosti današnjoj.

Ako pako gledaš na predmet, kojega prestavlja pèsnik, eto ti može 1. izraziti ikakvo unutèrnje ćutjenje svoje i budući da su ovakovi pèsmotvori ili naměnjeni za pèvanje, ili barem mogu se vèrlo lahko pèvati, možemo nazivat ih pèvnimi; Gèrci pèvaše ih uz liru, i od tuda dato im je ime: pèsme lirične. 2. Pèsnik može nèšto prošastoga pripovědati, kao da je pri tom slučaju nazočan bio, te da nam pripověda, kako se je to dogodilo. Od tuda tim pèsmotvorom ime pripovědajućih, Gèrci kazivali su im *ποίησις ἐπική* po besědi *ἔπος* pripovèst; od tuda nazivaju novii narodi ovu vèrst pèsničtva takodjer epičnom. 3. Pèsnik može umotvor tako urediti, da nam se osobe dèlateljno same od sebe predstavljaju, a pèsnik kao da je sasvim sakriven; zato njim ime pèsmotvorah dèlotvornih. Gèrci nazivahu ih *δρᾶμα* dèlo, po rèči *δράω* dèlati, raditi, odtuda njim ime pèsmotvorah dramatičnih. — 4. Često ove vèrsti u onom istom pèsmotvoru nisu strogo omedjašene, već su poměšane, da se u malenoj pèsmici dvě ili sve tri sroče. Za ovakove pèsme valja, da se napravi još jedna vèrst, i ova naziva se „Směs," na koj razdio spadaju i oni pèsmotvori, koji nisu čista i sama poezija, nego u kojih ima osim ćutjenstva takodjer kao svèrhu gdèkakvo podučavanje razuma.

I. Razdio pèvni.

§. 7. Pravila obćenita.

Pèsnik lirični ćutjenja, nadimajuća mu o gdèkojem predmetu sèrce, živahnim najavljuje jezikom. Sve dakle, što može ganuti čovèku sèrce, predmetom biti može ove vèrsti pèsnične. Pèrvi glas čovèčanstva bio je liričan, kao što je pèrvi jauk dèteta početak lirična mu života. Majka uspavljajući sinka milena, ljubko ganutim mu sèrcem milu pèsan pèva; žeteljici kad oznojena žito žanje lèpa proizliče popèvka iz ustiuh; kada ti se sunce radja, onda ti se sèrce napunjava ćutjenji pobožnimi, i prema nebu pèsan se uzdiže; il si veseo u krugu priateljskom, vesela se ori poskočnica; kad nepriatelj krutom dirne rukom u prava domovine, uzjari ti

se duša, i ti klikneš: „Hajda bratjo, hajd junaci, brusmo sablje, brusmo kose;“ a kada ikad pomisliš Vidov dan, tuga ti obuzima sèrce, proklinjajući kleto izdajstvo domovine i věre itd.

Evo ti nebrojenih predmetah za liričnu poeziju. Iz ovih uviděti već lahko možeš, da ove poezije samo u onom narodu neima, u kojem neima ćutjenstva, kao i to, da takova strastna ćutjenja moraju imati svoj posebni jezik; pěsnik bo pěvajući o predmetu ležećem izvan njega neće te nemože nikada pěvati toli živahno, toli žestoko, koli ovaj. Pěsnik ovakov grom jest trěskovit, udarajuć najdublje u sèrca; a kao što munja ne světli ravnom stazom, već se vija tamo, gdě joj je više materie upaljivne, isto tako lirik neće da stupa onim svim ostalim pěsnikom naravnim putem, već se kretje tamo, kamo ga vodi ovo ćutjenje, koje mu je užgalo sèrce. Netrěba se bojati, da će stupati bez reda; svako ćutjenje žestoko to imade svojstvo, da nedopušta nikakve inostrane misli, već svekolike njegove misli iz jednog su vrutka.

Iz toga već proizličе i to, da jezik i spodoba izvanjska ovakovih pěsmotvorah bit će različna od svih ostalih pěsmotvorah.

Zato pěsnici iznašli si jesu različite kitice; u starih Gèrkah i Rimljanah ima mnogo te mnogo vèrstih; kod nas najobičnie jesu a) alkajska, iznadjena po gèrčkom pěsniku Alkaiu, evo ti obraza:

U — U — U — UU — UU
U — U — U — UU — UU
U — U — U — U — U
— UU — UU — U — U

b) Savina iznadjena po pěsnici Sapphos; ova jest:

— U — U — UU — U — U
— U — U — UU — U — U
— U — U — UU — U — U
— UU — U

Kod nas Jugoslavenah, osim Mušickoga, malo ima sličnih kiticah.

Ove, kao i ostale ovdě nenavedene kitice, upotrěbljuju se izključivo u pěvnih pěsmotvorih; a niti ovih, kao što bi već rečeno, nenalazimo često u naših pěsnicih; u Slovencih najviše nalazimo kitice trohejske ili jambijske od četiri, šest ili osam slogovah, četiri — pet iii šest-stopnih; rědko kad nalazimo šestoměr, a onda svagda skopčan sa petoměrom.

§. 8. Vèrsti pěsničtva pěvnoga.

A. Po predmetu.

Ovu stranu pěsničtva razredjivahu stari obično u ode, hymne, dithyrambe, elegije i světne ili popěvke Anakreontske.

a) Oda — gèrčki „ᾠδή“ ili pěsma za pěvanje „popěvka“ — bila je starim pěsma najuznešenia, od koje valja najosobitie, što bi rečeno s početka ovog pěvnog razděla; kao i ono, što bi rečeno o kiticah složenih iz različitih stopicah; netrěba dakle ništa više o tome. Krasna je u tom smislu oda: „Ferdinandu II.“ od Gundulića.

b) Hymnus bila im je oda pobožna, pěvana kod žèrtvovanjah u hvalu bogovah, i to u najuzvišeniem, najuznešeniem duhu. Najglasovitii jesu: psalmi kralja Davida — neima im, što se tiče pěsamah pobožnih, para u nijednom narodu — i hymni starogèrčki.

Današnji dan hymnus nam je ona oda, u kojoj pěsnik izražava ćutjenja, pobudjena po smatranju nadčovječanskoga, po požudi nevidjenoga. Najglasovitii hymnus slavenski je: „Bog“ od Deržavina, koi je od Koseskoga na jezik slovenski preveden.

c) Kao što hymnus nije ništa nego oda pobožna, isto tako bio je Dithyramb oda pěvana u hvalu boga Baka; pěsnici kretali su se, što se tiče spodobe, u ovih pěsmah posve slobodno, jerbo su običavali měnjati napěve i način u glasu (Tonart), i bili su dakle u pěsmah ono, što su bile u igrah bakantice běsne. Današnji dan naravno ovakovih neima pěsamah; novi dakle nazivaju dithyrambom pěsni visoko nadahnute, koje se u obće nedèrže iste spodobe ili kiticah. Krasna pěsma od Ig. Gjorgjića, u kojoj mati nagovara Zagorku na udatbu, bila bi u tom smislu dithyramb.

d) Elegija — gèrčki, starodavno svaka žalostna, poslě svaka iz šesto i petoměrah složena pěsan, naški žalostnica — je pěsan, koja ćutjenja žalostna izražava; ova žalost teče pěsniku iz prispodabljanja ugodne prošastnosti i neugodnog tužnog stanja sadašnjeg. Ova žalost može biti i predmetom ode, ali ti je velika razlika u duhu ili mislih i u spodobi; u odi uzvišava nas pěsnik nad onaj predmet, i slušatelj ili čitatelj nećuti, da ga tlače těsnoće ovog življenja, oda ovakova je slična gorskoj rěki valjajućoj se bez obzira na obale niz stèrme klisure, koje vrěmenom moče se i ruše; žalostnica pako rěki iz ravnine, valjajućoj se polagano medju obalami. Isto zato pako je u ovoj takodjer spodoba mirnia i jednostručna; stari Gèrci i Rimljani imali su elegične stihove t. j. šestoměr sa petoměrom skopčan; novii upotrěbe ponajviše troheje, gdègdě jambe. Jedna od najkrasniih naših žalostnicah je Gundulićeva: „U smèrt M. Kalandrice.“

Na žalostnice spada takodjer heroida, u kojoj pěsnik ćutjenja žalostna neizgovara upravo iz sebe, nego navodi gděkakvu osobu tužeću se prama drugoj osobi; mogla bi se dakle brojiti i medju listove.

Najglasovitie jesu heroide Ovidiove, i osim dviuh po Luciću iz ovih prevedenih neimamo mi nijedne.

e) Popěvka Anakreontska — ime po Anakreontu pěsniku staro-gèrčkom — popěva veselja ovog življenja; današnji dan kaže se pěsan světovna, (začinka po Gundulićeu), ili zajedno sa pobožnom pěsmom popěvka; jerbo su sada samo ove dvěvèrsti naměnjene ili barem ustrojene za pěvanje. —

Popěvka dakle jest pěsma, ili upravo naměnjena ili barem ustrojena za pěvanje; predmet može joj biti sve, što spada u okrug poezije; al se razlučava od svih ostalih, jerbo stupa, rekao bi, mirnom nogom kroz livade cvatuće u tom življenju, i motri mirnim i radostnim licem lěpote ovoga světa, a i kad uzvisi oko na višine božje, neigra mu sèrce onim uzhitjenjem, kojim se uzdizava hymnus, već polagano nam kaže svemogućnost božju, ili čast gděkojeg kèrstjanskoga predmeta. Uslěd toga dakle razredjuje se današnji dan popěvka u dvě strane:

α) U pověvku pobožnu, β), u světovnu.

α) Popěvka pobožna ima onu istu naměnu, koju imade hymnus, samo

da nije u onom uzvišenom nego u mirniem duhu, za da se može pěvati u cèrkvah; ona nam dakle kaže ćutjenja probudjena po mirniem smatranju razmèrah i zaveza medju nadčověčanstvom i čověčanstvom.

β. Što je popěvka světovna, možeš razabrati iz malo prie rečenoga. Ovamo spadaju dakle napitnice, davorie, pěsme svatovne, pěsme pěvane od žeteljicah i t. d.

Malo da ne svekolike pěvne ili lirične narodne naše pěsme spadaju u popěvke světovne. Pěsnik prosti neuznese se nikada u one visine ćutjenstva, u kojih radjaju se uzvišene pěsničtva vèrsti, kao n. p. hymnus ili oda.

B. Po spodobi izvanjskoj.

Osim ovih već Gèrkom i Rimljanom poznatih vèrstih, gledećih samo na ćutjenje i predmet, ima sada jošte někoje proizišavše iz noviih narodah južnih, i razlikujuće se od dosada spomenutih samo u spodobi izvanjskoj. Ovamo spadaju medju inimi: soneti i glose.

Sonet — talianski pěsan zvečuća (naš pěsnik Baraković Zadranin nazivlje ga „zučopojka“ ili „zučnopojka“) — umětno je upletena pěsmica složena iz 14 stihovah sročenih. Srok je svigdar odredjen ovako, da pèrvih osam stihovah čini u dvima kiticama jedan, i ostalih šest isto tako drugi dio srokavanja. Najobičnia je ova spodoba za dio pèrvi;

a bb a; a bb a;

za drugi običajne su različite; najobičnie jesu spodobe: abc, abc; ili aba; bab; ili aba, aba; ili aab, ccb i t. d.

Umětno uredjen sonet valja da ima u kitici pèrvoj uvod, u drugoj da pridaje idei glavnoj primèr ili priliku; u tretjoj da se k svèršetku pripravlja, a u poslědnjoj da mu je glavna misao ili idea cěle pěsmice.

Iz ovoga uredjenja soneta slědi, da misao malo prostrania nemože se izraziti, zato iznadjen jest sonetni věnac; ovaj ima ukupno petnaest sonetah tako skopčanih, da se poslědnji stih svakoga soneta stavi za pèrvi stih slědećega soneta, a poslědnji stih četèrnaestog je istom početni stih pèrvoga soneta, i sonet petnaesti — majstorni ili magistrale — složen je iz početnih stihovah svih četèrnaest sonetah.

Ivan Kollár spěvao je najglasovitie svoje dělo: „Slavy Dcera“ u samih sonetih. Izmedju Jugoslavenah najviše ih je složio Prešern, pěsnik slovenski; a osim toga ima ih mnogo u „Vili Slovinki“ od Barakovića, i 16 od St. Vraza u „Iskri“

Glosa iz španskoga presadjena obično ima kiticu iz gděkakve pěsme tim načinom za temelj, što onda svaka iz osam ili deset stihovah složena kitica ima na koncu jedan stih iz temelja.

II. Dio pripovědajući.

§. 10. Pravila obćenita.

Dočim nam lirik kaže, što biva u njemu priobćivajući nam svoja ćutjenja, kaže nam pěsnik pripovědni (epični), što jest izvan njega, ili pako što se je dogodilo. Dakle nam prikaziva, što š njime, š njegovim bitjem nije jedno isto.

Sve, što god ima na ovom oriaškom světu: Zemlja i zvězde, potočići i rěke na povèršju zemlje prolévajući se, goruća njezina utroba sa svojom gore i planine dižućom parom a osobito čověk u lěpoj svojoj bogosličnoj, oriaškoj, strastnoj, ljubeznoj i strašnoj slici, sve to mu je predmet za veličanstvene prilike, za gorostasne pripověsti.

Čim živahnie nam prikaziva pěsnik prilike ove, tako da se u njih kao u kakvom ogledalu gledamo, čim više izobrazuje se u njih čověk po svih svojih razměrih življenja, čim već nam pěsnik sèrce nadahnjiva i uzdiže, tim točnie, tim savèršenie izustio nam je on ideu, koja mu napunjiva sèrce istom onom gorućom vatrom božanstvenosti.

Za čudo nam je, al' je ipak istina, da čověk lasnie obratja oči izvan samog sebe, više na stvari izvanjske, nego li na unutèrnje, na duševne; ili što je jedno isto, da čověk lasnie razuměva narav izvanjsku i *dělotvore* čověčje, nego *misli i ćutjenja* čověčanska. To je uzrok, zašto volimo slušati pěsnika pripovědajućega nego li pěvnoga. Pěvaj dětetu pěsmu liričnu, pak ćeš viděti, da neće toli pozorno paziti, koliko će poslušati, kad mu zapěvaš ili staneš kazati što o Kraljeviću Marku, o Kosovom polju, ili o drugom kojem dogodjaju. Iz tog istog uzroka izvire i to, da se gotovo u svakom narodu nalazi više pěsamah pripovědajućih nego li liričnih. Pregladaj cělu Vukovu ili Vrazovu sbirku jugoslavenskih narodnih pěsamah, pak ćeš lahko prebrojiti lirične.

A šta upravo spada u pěsničtvo pripovědajuće ili epično? Uslěd različnoga opredělјenja bit će i obseg različan. Někoji kažu, da epična pěsma jest svaka ona u kojoj nam se pripovědaju čini za cělo čověčanstvo velevažni, velikimi junaci proizvedeni. To je upravo *pěsničtvo epično u smislu najstrožiem*, i toga smisla dèržali su se stari Gèrci i Rimljani. Ovamo spadaju n. p. prostonarodne o knezu Lazaru i Milošu Obiliću na Kosovom polju; Osman *Gundulićev*, Konrad Wallenrod *Mickievićev*.

Za naših vrěmenah ovo opredělјenje neima više valjanosti. —

Drugi opredělјujući ovu poeziju onako metju u taj razred pěsme, koje pripovědaju kakve god *čine čověčanske*. A to je pěsničtvo epično ili pripovědajuće *u užjem smislu*. Polag toga bila bi pripovědna i ona prostonarodna pěsma maloruska, u kojoj kozak umirajući na tudjoj zemlji, vèrnom svome konju naručuje, da mu odnese pozdrav k milim i dragim u domovini. (I u Slovenacah ima jedna takva pěsma, koja će, sva je prilika, biti s onom iz jednoga istog izvora.)

U *najširjem* pako smislu pripovědna svaka je ona pěsma, u kojoj pěsnik pripověda, što je bilo, ili što biva još izvan njega. Ovo se opredělјenje od predjašnjega razlikuje samo u tome, što u najširje opredělјenje spada i *opis*.

Čin pripovědni valja a) da je za poeziju prikladan, i da je zanimiv za slušaoca ili čitatelja. A to se dokučuje time, čim se izaberu osobe dělujuće u pripověsti samo velestasne, veličanstvene napinjajuće sve svoje i duševne i tělesne sile, a poslědice da su velevažne. Osobe duha i postupanja svagdanjega nikada nisu zanimive; jerbo što nas nuka k poezii, ako li ne ona požuda otresti sa sebe prah svagdanjosti, napuniti se višjih ideah t. j. uz pěsnika uzhititi se? — b) Čin valja da je, rekao bi, lipa puna širokih granah i zelena listja t. j. da nam kaže čověka u što

većih i zapleteniih razměrih; jerbo čitatelj htio nehtio istu svoju osobnost sudi u onom istom stanju, i razmišljava, kakvim bi se on sám načinom iz jednakih zapletakah izvuko. — c) Čin valja da ima barem poetičnu istinitost t. j. pěsnik može ga sám izmisliti, ili ako ga iz dogodovštine uzme, može ga preinačiti i po svojoj ćudi i naměri prikrojiti. Ova poetična istinitost javlja se osobito u strogoj doslědnosti (consequentia) risajući značaje, i u tome, da se pěsnik opisivajući dèrži narodnih običajah isto onako, kao što su nam poznati. U tom obziru pogodio je pravu žicu Gundulić n. p. u Osmanu pěv. VIII., opisivajući veselje pastirah, ili u pěv. XIX., gdě se Begum posve onako kretje, kao što guslar u někoj sèrbskoj narodnoj pěsmi pripověda za Sèrbkinju.

Nijedan dio pěsničtva u nas Jugoslavenah neima toli krasnoga voća, kao upravo ovaj. Pregledaj sèrbske i slovenske prostonarodne pěsme, i vidět ćeš, da su gotovo sve pripovědajuće. Isto tako ima i od umětnih pěsnikah malo ne svaki po gděkoju takovu.

§. 11. Vèrsti pěsničtva pripovědajućega.

U nijednom razdělu pěsničtva Jugoslavjanskog nije tako težko razredjivanje, kao što u pěsničtvu pripovědnom.

Tko hoće da se dèrži načina, kojim inostrani krasoslovci razděljivaju ovu struku poezije, imao bi ju na slědeće razmetnuti vèrsti:

1. Na Opis; 2. na Selanke (Idyllia, kojim je po našem sudu bolje město u IV. dělu t. j. u Směsu); 3. na Legende; 4. na poetične pripověsti; 5. na Ballade i romance; a 6. na Epos ili junačke pěsme. Nu ako Ballade (talijanskoga) i romance (španskoga izvora) u domaćem svom promotrimo značaju, neimaš u nas mnogo takvih pěsamah. —

Sěrblji razděljivaju sve svoje pěsme prostonarodne „na pěsme junačke (koje ljudi pěvaju uz gusle) i na pěsme ženske (koje pěvaju ne samo žene i děvojke, nego i muškarci, osobito momčad, i to najviše po dvoje u jedan glas; Vidi Vuka Stef. sèrbske narodne pěsme izdanja pèrvoga I. str. XVII.) Junačke ove pěsme pripovědaju u obće slavna děla kakvoga junaka; a ženske pěsme opěvaju kratje i manje pripověsti raznog sadèržaja. Uslěd toga mogle bi se sve kratje, nejunačke ovakove pěsme nazivati ženskimi, ili kome se to nebi dopalo, neka ih zove ženskimi pripovědajućimi. Poljaci i Malorusi nazivaju ih „Dumy“ ili „Dumki“ uslěd besěde dumati.*)

Uslěd toga razredit ćemo taj razdio, kao što slědi:

1. Na Opis; 2. na ženske pěsme (medju koje spadaju i Legende) i 3. na Junačke.

1. Opis jest pripovědanje predmeta po slici (formi), kakav jest, nekaže nam dakle, kako se šta dogadja, već kakvog jest lica. Opis je dakle, rekao bi, slika ili kip naslikovan lěpoloženimi rěčmi. Pa komu da neigra sèrce od razkoši

*). *Dumati*, danas znači kod Rusah „*misliti*“ a kod Bugarah „*govoriti*. —“

duševne gledajući lěpu sliku ili kip, komu li neposkoči sèrce smatrajući predmet krasan, podložen mirnom pregledavanju, divljenju i uživanju? —

Opis na dva se može načina uvesti u pěsmu. 1. Kao dio pripovědajućega ili dramatičnoga ili drugog kojeg većega pěsmotvora. 2. Kao samostojni pěsmotvor; i o tom ćemo ovdě govoriti potanje.

Opis u tom smislu ima za predmet narav bezživotnu. Što živi, mora se kretati, mora se javiti u činu, a čin nije predmet opisa. —

Svaki pěsmotvor valja da ima srědište ili jedinost, dakle i opis. Pěsnik predlaže sve predmeta opisanog dělove duhu čitatelja, nijedan dakle dio predmeta nebiva isto srědište t. j. vez, koj skapča sve dělove u jedno tělo, u jednu cělinu. — Ako pěsnik hoće, da slika naravi opisane upali i nadahne čitatelju sèrce, mora da nam ju narisa i u savezu sa sèrcem čověčjim, narav trěba da je simbolom našega sèrca t. j. s radostnim da se raduje, a sa žalostnim da se žalosti, itd., narav dakle valja, da bude manje više lirično opisana; i (u ovom liričnom) ćutjenju stoji ona jedinost, ono srědotočje takvih pěsmotvorah. Na pěrvih dakle stihovih već možeš razabrati, kakvo je bilo sèrce opisivajuće narav, jeli tuge ili ljubavi, čeznutja ili gnjeva puno. Smilje drugčie miriše, zvězda drugčie blista, potočić drugčie romoni čověku, kojega těra žalost, nu onome, koj je nadahnut ljubavi i pobožnosti. Opis, koj neveže ovim načinom narav sa sèrcem čověčjim, bezživotnje sa stvarimi duševnimi i věkovitimi, neimade prave valjanosti poetične.

Osobito zanimiv jest onaj opis, kojim nam se predstavlja narav simbolom věkovitosti, simbolom istoga Boga, u tom bo stoji najveća i najvišja jedinost; takova pěsma dira u sèrca čověčja, te mu nemože lahko predoléti.

U nas Jugoslavenah od te vèrste pěsnih neimamo mnogo na izbor. Osim malene slovenske pěsme „Kres“ od U. Jarnika neima malo da ništa, ako nećeš da metneš u ovu vèrst „Dubrovnik ponovljen“ od Palmotića.

II. U red ženskih pěsamah idu sve one pěsme, koje Němci zovu poetične pripovědke, ballade i romance. Poetične pripovědke (narratio poetica), pričaju nam predmetno ili objektivno kakavgod dogodjaj, gledajući više na isti predmet, nego li na osobe poglavite; a ballade i romance pripovědaju subjektivno ili ćutljivo gledajući poglavito na osobe glavne.

Čin mora da se pripověda naravno, prosto i kao cělost jedna tja do konca a to jezikom priličnim ili shodnim predmetu svome. Nu mi nećemo dulja pravila o tomu da ustanovljujemo, niti je od potrěbe. Čitaj pomnjivo lěpe a osobito prostonarodne naše pěsme *) ove vèrsti, i podpuno naučiti ćeš se, kakvim načinom trěba da se pripověda.

---

*) Evo ti, što izobraženi ljudi sude o slav. nar. p. Slavni Rus Bodjanski kaže: „Obći značaj nar. poezije Slavenah pokazuje se u strogom razměru, u harmoniji medju ideom i formom medju mislima i čuvstvom i njinim obrazom i izrazom, od kojih nijedno neugušuje drugo, naprotiv pronicavaju se uzajemno, slivajući se u svih točkah, gdě se jedno drugoga dotaknu.“ (Lětopis sèrbske matice g. 1839 II. str. 43.) A u něm. časopisu „Göttinger gelehrte Anzeigen 1823 kaže glasoviti Jakov Grim razsudjivajući Vukovo izdanje nar. naših pěsamah medju inim ovako: „S našimi mislima o němačkih nar. pěsmah nedaju se ove (to je sèrbske) podnipošto prispodobiti. Něm. nar. p. imadu u formi něšta neotesanog, što nalazimo svuda u prostih naréčjih, a u saděržaju neokretnost, nesavèršenost.... Sèrbske pako pěsme imadu čist, dostojan jezik, čin pripověsti jest svuda dovèršen, nezapleten i vas razgovetan od početka do konca. —

K ženskim pěsmam spadaju takodjer tako nazvane legende t. j. kratke pěsme pripovědajuće nam pobožnost, koja se trudi kroz tèrnje ovoga življenja put prama nebesom pronaći i prokèrčiti.

Ćin njezin kaže nam dakle silu pobožnosti. Predmet uzima se ponajviše iz pèrvašnjih kèrstjanstva vrěmenah. Tome sličan jest i slog (stih) t. j. miran i priprost. Čin valja mirnom i laganom nogom napréd da stupa, rekao bi, kao što rěka, što teče po ravnini, a ne bujno i goropadno kao slap, što uz šum i praskanje skače s visoke stěne u duboki ponor.

Ime svoje legenda vadì iz latinskog; u srědnjem bo věku nalazile su se po samostanih (monastirih) knjige, u kojih je bilo od starine zabilježeno, što se imalo čitati (quae legenda erant), a sadèržaj ovih knjigah bio je ponajviše u način pripovèsti opisan život i djanja muževah pobožnih iz pèrvih věkovah kèrstjanstva.

U ostalom u nas ima u toj struci puno narodnih pěsamah, osobito slovenskih i mnogo cèrkvenih pěsamah iz škole dalmatinske i slavonske. —

III. Junačke pěsme. U svakom narodu, koj se je uzdignuo i popeo barem na najnižji stupanj izobraženosti, naći ćeš silu pripovědakah ukazivajućih na njegovo prošastje. U takove povèsti narod uliva svu svoju radost i tugu, i što je u minulih vrěmenih dirnulo u njega, to on u različite forme oděveno rado pregledava, rado sluša i pripověda, niti će se toga posla ikad nasititi. Daj da takov narod još rado pěva, i vidět ćeš sve ove pripovědke krasno opěvane; u njih imat će narod srědište cěle svoje poezije, a i ostalo njegovo mišljenje imati će na sebi pečat taj. Tako je od gèrčkoga naroda opěvan boj trojanski; od španskoga Cid i Karlo Veliki sa svojimi vitezovi, od Burgundah Chriemhild i Sigfrid, od Malo-Rusah strašni ratovi s Tatari (Perekopci), Turci i Poljaci, od Sèrbaljah kobna bitka kneza Lazara na Kosovom polju. Takove pěsme punim pravom nazivaju se mužkimi ili junačkimi i pěvaju se od ustah do ustah, od roda u rod, dok isti nije odumro duhom. Kod Gèrkah isto tako kao kod Malorusah i Sèrbaljah pěvali su pěsme te obično starci, a kod Sèrbaljah ponajviše slěpci, (kao što se i o Homeru čita, da je bio slěp).

Dodaj jošte k tome, da gděkoj pěvač najkrasnie od ovih pěsamah sajedini t. j. sastavi u jednu cělinu, i dobit ćeš najveći pěsmotvor, što ga može imati poezija prostonarodna; i takovoj pěsmi naděva se ime epos, i pošto je složena od pěsamah prostonarodnih, kaže joj se epos prostonarodan. Ovim načinom složene su po mněnjih mnogih učenih pěsni Iliada i Odiseja, istim načinom Cid i Nibelungi, i sva je prilika te bi se mogo i u Jugoslavenah složiti epos a ono od najstariih junačkih pěsmah, nu k tome trěba genija kao što biaše Homer.

Evo što kaže o tome poslu već gore spomenuti Bodjanski: „Mi smo uvěreni, da bi čověk s istim poetičnim čuvstvom od prilježno skupljenih historičnih pěsamah Sèrbaljah i Malorusah mogao sastaviti pěsan kao jednu sistematičnu cělinu, tako, kakvo nam predstavlja Iliada, t. j. mogao bi sastaviti kakvu slavjansku Iliadu. Sadèržajem Iliade sèrbske mogla bi služiti borba Sèrbaljah s Turci za nezavisnost; a za predmet Iliade ukrajnske podobna borba Kozakah s Poljaci. Točkom počétka pèrvoj bio bi nesrěćni boj na Kosovu, a drugoj isto tako bitka kod Pjatke (ili ubojstvo Pi(o)dkova, inače Sèrpnjaga u Lavovu). — Od pěsamah obiteljskih (porodičkih) itd. mogla bi se složiti slavjanska kakva Odyseja.“

Iz svega toga lahko ćeš uviděti, da narodne epopeje nemože biti u narodu, koj neimade velike prošastnosti, slavnih dobah historičnih, golemih junakah itd.

Što se tiče poučne epične pěsme, to i ova ima za predmet ponajviše kakav mu drago velevažan dogodjaj iz dogodovštine naroda; tako n. p. „Aeneis“ Virgiliova, „Konrad Vallenrod“ Mickievićev; itd. Nu ova zanimivost narodna može se takodjer nadoměstiti s dogodjajem važnim i znamenitim za cělo čověčanstvo, ili barem za veliki dio světa, u koj spada i narod, za kojega pěva taj epos. Takov predmet ima n. p. prekrasni „Raj izgubljen“ Miltonov, „Kristiada“ Palmotićeva, „Jeruzalem oslobodjen“ Tasov, „Mesias“ Klopstokov; a i barem poněsto „Osman“ Gundulićev, u kojem se opěva slava Poljakah, dakle naroda od koléna slavenskoga. —

Kao što svaki umotvor i epos, bio on prostonarodan ili poučan, valja da ima srědište svoje, kojega se dèrže svi razděli kao grane stabla. U pěsmah ženskih nije baš težko postaviti tu točku zarad kratkoće pěsmotvora; nu mučnie je i težje u prostranih pěsmah. Ovo srědište metje se ponajviše u glavnu osobu cěloga čina. Nju pěsnik oblači svimi krasotami; iz nje, kao zraci iz sunca izvire sav čin, i sve ostale osobe, čini se, kao da su samo zato upletene, da njoj dodělјivaju više krasote i od nje dobivaju valjanost i vrědnost. Al nedaju joj ipak ovu visost sile tělesne, n. p. hrabrost; u čověčanstvu bo svuda i svagda podlaže se vrěmenom tělesna sila sili duševnoj. Tako stoji knez Lazar, mudrostju i světlim svojim duhom uzvišen kao srědište obkoljen od Nestora sèrbskoga Jug-Bogdana sa devetoricom Jugovićah, junačkih sinovah; oko Lazara vèrte se kao zvězde oko sunca i ostali junaci: Miloš Obilić, Vojvoda Janko, Ivan Kosančić, Milan Toplica itd. Čim preminù Lazar, neima više srědišta za ostale junake, a i poslě nesrětne bitke nekaže se više o junacih sèrbskih znamenitih stvarih, samo o Lazaru pripověda nam narod tužnu pěsmu, kako i gdě se našlo sveto tělo i glava Lazareva. Pěsme o Marku Kraljeviću čine za se drugi razred (cyclum), imajući srědište u istom junaku kao representantu poštenja i tělesne sile naroda sèrbskog. —

Najvišja vrědnost čověka sastoji u tom, da se junački suprotivi svim nezgodam dirajućim u njega, da se bori sa zlim udesom. Jakost čověčja izražava se time, da se neuklanja navalam nesgodah, već da se stalno i krěpko dèrži onoga, što mu kaže zakon zapisan mu u sèrce. Za uzvisiti ovu borbu može se uvesti u pripověndne pěsmotvore čudnovato ili nadčověčansko t. j. višje nadčověčanske sile, koje se sdružiše s jedne strane sa suprotivnici glavne osobe; a kada uslěd toga takovim suprotivnikom nemože odoléti, dodaju se uslěd toga i od druge strane sile nadčověčanske, koje se slažu š njim. Nije li dakle zanimivo, kad se sve sile naravi podigoše u borbi čověka s udesom? — Ove sile nadčověčanske različite su polag razlike mišljenja i věre različnih narodah; u Iliadi ulogu tu igraju starogèrčki bogovi, u oslobodnjenom Jeruzolimu kèrstjanski Bog i pakleni vrag; čini se kao da našemu narodu nestoji do sèrca čudnovito u poeziji, jerbo niti u rukopisu kraljodvorskom, niti u Igoru, niti u narodnih naših pěsmah neimademo išta takvoga. Samo Gundulić uveo je u pěsmotvor svoj po svoj prilici polag Torkvata Tassa vraga paklenoga, bez protivnika, a i bez važniih poslědicah.

Za narešenje i uzvišenje čina glavnoga običavaju pěsnici upletati i čine priložne ili epizode t. j. čine, koji diraju u čin glavni samo u toliko, da ga ili

podupiru ili barem prěče. Uplitjući ovakove episode valja da pěsnik pazi, da to upletenje nebiva ondě, gdě je glavni čin došao u razvitku svome do onog stupnja, gdě je već, rekao bi, uzeo mah těčaj dogodjajah. I glede na to, čini se, da je zašó s puta Gundulić u pěvanju devetnaestom. Osobito u Kristiadi ima mnogo prekrasnih episodah i to iz stare dogodovštine židovske.

Dosada govorili smo o epopeji u strožjem smislu. Pèsnik medjutim može prostranie opěvati i kakav god drugi dogodjaj važan i zanimiv iz življenja obiteljskog, i ovakova epopeja naziva se domaća ili obiteljska. Takva je „Odiseja“ gèrčka, takve „Ruslan a Ljudmila“ i „Onegin“ od Puškina, „Pan Tadeusz“ od Mickievića, prekrasna „Maria“ Malczewskoga, takav „Kralj dečanski“ od Subbotića i prekrasan „Kèrst per Savici“ od Prešerna. U vèrstu izmedju ovih i epopejah u strožiem smislu spada prekrasna „Smèrt Čengić-Age“ od Iv. Mažuranića.

III. Dio dramatični.

§. 12. Drama u obće.

Dočim nam pěsnik epični pripověda, što je bilo, kažu nam děla dramatična, kako to biva ili kako je bivalo; al se u tom pěsnik podpuno sakrije, i čin se razvija sam pred očima gledaocah. — Stoga slědi, da ovdě treba razgovora; govor ili rěč bo jest u pěsničtvu srědstvo predstavljanja; a budući da pěsnik, kao što bi rečeno, negovori iz samog sebe, moraju osobe predstavljene u tom dělu same govoriti.

Dramatično pěsničtvo razlikuje se od pěvnoga time, da u ovih pěsnik kaže iz samog sebe žalostne i visele misli, koje mu sèrce u ono isto doba nadimaju; od pripovědajućih pako time, da takodjer iz svoje osobe pripověda, šta se je dogadjalo. Pěvno dakle pěsničtvo zabavlja se sadašnjostju, epično pako prošastnostju, a dramatično skapča jedno sa drugim, t. j. čin prošastni predstavlja nam se kao da se sada radja.

S toga uzroka takav je pěsmotvor najužasnii, najuznešenii izmedju svih; jer strasti, koje nam lirični pěsnik kaže rěčmi, radjaju se ondě žive pred nami, i dočim se radi u epičnih pěsmotvorih više o izvanjskoj tělesnoj borbi (o junaštvu), ima u toj struci borbu duševnu, čověk slobodan ima se protiviti duševno prěkom udesu, ili pako strastim toga světa, i dokazati tim načinom, da je i on božanstvenog izvora, i da duh čověčanski nadilazi sva zemaljska.

§. 13. Strane dělah dramatičnih.

Iz gore rečenoga već slědi, da tréba za takovo dělo:

1. Čina, u kojem gledati možeš borbu čověka sa prěkim mu ndesom. Taj čin može pěsnik uzeti iz pověstnice, te nam ga samo uzvišena predstaviti tako, kako se je zaista sbio, ili pako može si ga izmisliti sasvim.

Al budi mu onda dogodjaj historičan ili pako izmišljen, svakako taj čin imati mora: a) Pěsničnu vrědnost t. j. čin tréba da je shodan uzvišenju, i sposobnan za moći podići čověka iz trule svagdanjosti; svagdanjost bo tupi ćuvstvo, uzvišene stvari bude ga.

b) Istinitost pěsničnu t. j. u činu trěba da je doslědnost stroga, tako da se poslědice svuda naravno razvijaju iz uzrokah. Ovamo spada i to, da je nevaljano sve ono, što ćuvstvo gledaocah vrědja; a osobito nevalja glavnoj osobi dati značaj ružan. — Ova istinitost pěsnična pako, budući da se u drami predstavlja čověk sa svimi svojimi strastmi, izključuje čudnovatost ili udioničtvovanje neposrědno silah nadčověčanskih u činu dramatičnom, koje je u dělih pripovědajućih kao representantu tělesnih silah čověčanskih podpuno na svojem městu.

c) Štogod se napominje u takovom dělu, sve mora imati strogo uzrok, zašto tamo stoji, dakle ili podupirati nastojanje volje čověčje ili pako prěčiti; i ako gděkoja strana čina niti jedne niti druge neima zadaće, neima joj města u dramatičnom dělu. S toga slědi, da ovdě episodam neima města, dočim su u dělih pripovědajućih podpuno na svojem městu. —

d) Za dostignuti svěrhu toga pěsničtva, mora čin biti podpun, dakle razvijati se od početka čak do svojega konca; t. j. želja čověčja mora imati svoj početak, i uistiniti se činom, dok ili dostigne svěrhu ili pako ima se sasvim klonuti pred jačjim kojim protivnikom. —

Svakom takovom činu ima tri glavne strane t. j. odluka, zapletak ili čvor, i razpletak ili rěšenje. Borbi, koju predstavlja drama, uzrok su prepreke, koje se glavnoj osobi protive u teženju za ciljem ožudjenim; prepreke pako ovdě napomenute radjati se mogu iz svojstvah i značaja samo glavne osobe, ili pako od udesa iz vana; rěšenje konačno tih preprekah imenuje se καταστροφή proměna, ili s obzirom na glavnu osobu περιπέτεια prevrat; i mora uvěk u samih preprekah već temelj imati a i dosta važan biti.

Stari francezki krasoslovci zahtěvali su, da se čin razvija na onom istom městu, i da u vrěmenu nesmie biti prekinut; t. j. da mora imati jedinost města, i vrěmena; toga pako niti u samih starogèrčkih dram. dělih neima, a novii pěsnici, osobito Shakespeare niti nemisle na dětinski taj pedantisam.

2. Dalje slědi, da za takvo dělo trěba osobah činećih; (mèrtva narava, kao i bezpametne životinje nemogu biti predmětom dramatičnim): i to takovih, u kojih ima stanovita krěpka volja sastojeća u tom, da čověk těži za čim, te da se odvaži (odluči,) uz pèrkos svim preprekam dostignuti ono, što traži; i budući da o čověku imajućem to svojstvo, kažemo, da je značajan, da ima u njega značaj, zato daje se svim takovim osobam u dram. dělih ime značaja. Značaj (χαρακτήρ znak, zabilježeno, biljega, posebitost) znamenuje nam dakle ovdě sve čineće duševne sile, dakle misli, ćuvstvo i volju ili način uživotvorenja tih mislih u gděkoje osobe.

U svakom dobro uredjenom dělu trěba jedinstva t. j. da sve strane imaju svoje srědište; ovo u dram. dělih sastoji u glavnoj osobi; trěba dakle, da je jedna samo takva, ili ako ih je više, trěba, da su tako strogo skopčane, da jedna bez druge nemože obstojati kao n. p. u ljubavi; ove su onda osobe srědište, okolo kojih se kretju ostale, i u koje se upiraju oči, s kojimi se uzdižu i padaju sèrca gledaocah.

Trěba pako, da su te osobe od čověčje prilike, premda pěsnično uzvišene, takove osobe trěba, da nisu beztělesne, barem za onaj stališ, u kojem nam se pred-

stavljaju t. j. osobe moraju imati volju i strasti čověčje kao i gledaoc, budući da drugačie nebi bile zanimive. Smešno bi bilo, da nam pastiri stanu govoriti o visokih mislih, koje im sasvim nepripadaju; ali isto tako nebi svèrsi shodno bilo, ako bi se osobe predstavljale, koje po svojoj naravi nebi spadale više na pokolenje čověčje; osobe bez sve mane, osobe uzorne ili idealne nevaljaju, budući da gledaoc u takvih nebi vidio samog sebe, kao da se gleda u zèrcalo. Polag svega toga pako trèba još i to, da izmedju više osobah nijedna ikojoj drugoj nebude podpuno jednaka, budući da bi tim načinom bez svèrhe, dakle suvišna bila; svaka osoba ima manje više jednu samo glavnu strast predstavljati, iz česa se radja onda ona divna veličanstvena borba strastih, protivnih i podupirajućih se medjusobno.

3. Glede na izvanjsku spodobu dělah dramatičnih ima se napomenuti razgovor, i pojedini čini ili akti sa prizori.

Kao što bi kazano spočetka §. 12. dramatičnom pěsničtvu trèba razgovora, koj se děli na dvo ili višegovor, gdě se dvě ili više osobah razgovaraju, i na samogovor, ako jedna samo osoba uvažava gděšta. Svaka osoba trèba da kaže u tih razgovorih svoj značaj, a budući da svaka strast i svaka doba čověčjega življenja ima značajni jezik, (§ 4.) trèba, da je i jezik u različitih osobah različan, i to priměran cělom značaju.

— Cělo dělo dramatično děli se u pojedine čine: dva, tri, četiri ili najviše pet; — ovaj odmor medju čini pojedinimi trèba, da se tamo stavlja, gdě ima i u činu samom nèkakav odmor, gdě dakle čin nije u bèrzom razvitku, već gdě bi se morale predstavljati podpuno naravne poslědice od kojega čina, koje si dakle gledaoc lahko u mislih nadopuni. A ovi čini razpadaju dalje na pojedine prizore, t. j. na one děle čina, u kojih su one iste osobe na prizorištu.

Gore bilo je rečeno, da su glavne strane čina odluka, zapletak i razpletak ili rěšenje; na tom osnovana i utemeljena je starogèrčka trilogija t. j. skopčenje trih dramah, od kojih pèrva sadèržava odluku, druga zapletak, tretja razpletak.

§. 14. Vèrsti pěsničtva dramatičnoga.

Prepréke u borbi zemaljskoj mogu biti gorostasne, goropadne, gdě čověku svih duševnih silah trèba, da može odoléti navalam udesa; ili pako manje i laglje, koje čověk kao rěku malenu lahkim brodićem prebrodi. Osim toga različan je i značaj samih ovih preprékah, ili jasnie da kažem, različan je i protivnik, s kojim valja boriti se.

Po većoj ili manjoj važnosti tih preprékah i protivnika, kao i po većoj ili manjoj ozbiljnosti borbe moglo bi se dramatično pěsničtvo na nebrojene vèrsti děliti; al u obće dvě su glavne strane: žalostna i vesela igra ili tragedia i komedia; a u srědini ovih dvih ima još tako nazvanu dramu polužalostnu i pastirske igre.

I. Tragedija ili žalostna igra je ona, koja nam živahno kaže borbu strašnu medju zemaljskom i nadzemaljskom, predstavljajući zajedno nedostatnost i slabost silah fizičnih zemaljskih za odoléti navalam, a nebesnu moć našega duha, koj makar fizična strana klonula pod teretom, nenadvladan, slavodobitan ostane dajući dokaz, da u duha čověčjega ima vlast višja, vlast nadzemaljska. —

A koj je razlog, da žalostna igra ima toli veliku vlast nad nami? Kako nam može biti ugodno, viděti, gdě se čověk stěnjući bori sa světom i njegovimi zapletkami ili pako s udesom?

Odgovor na ova pitanja leži već u svèrsi pěsničtva u obće, (v. §. 2.) i dramatičnoga napose. Gdě nam se može božanstveno čověčjega duha toli jasno, toli krasno najaviti, kao što to biva u ovih umotvorih? I šta može gledaoca podići iz trulog praha svakdanjih zemaljskih mislih, šta mu može kazati, da je čověk nadzemaljskoga izvora, ako ne prizor takav?

U staria vrěmena učili su krasoslovci, da je svèrha kao što pěsničtvu u obće, tako osobito i najviše drami ćudorednost; al je to u zao čas; Schiller, rěčju i činom krasoslovac, kaže o tom na početku sastavka: „Zašto nam se tragični predmeti dopadaju“ kao slědi: „Iskrena i dobromišljena naměra, za ćudorednim svuda kao za najvišjim ciljem težiti, koja je u umětnosti već toli malovaljanih plodovah uzročila i zaštitjivala, bila je u teorii istoj škodi povod. Za odrediti umětnosti tim višje město, i za pribaviti joj milost od dèržave i štovanje od svih ljudih, odtěra se iz svojega okružja, te joj se nametne silom svèrha i naměra, koja joj je tudja i nenaravna.“ — S toga pako neslědi, da je za tragediu dobar čin onakav, koj je nevaljan u ćudorednom smislu; ćudorednost je srědstvo tragediji, ne pako tragedija ćudorednosti.

Tragedija dandanašnja različna je u obće od starogèrčke; ova razlika nije bitna, već sastoji u razlici mislih věrozakonskih. Jer u Gèrkah bogovom nebiaše ono město, koje ide bogu u kèrstjanskoj věri; bogovi Homerovi bili su ljudske ćudi, ljudskih strastih samo da su fizične njihove sile mislili si jačje od ljudskih; a ove opet bile su ograničene po udesu (ἀνάγκη, εἱμαρμένη, u lat. fatum), koj vladaše nad bogovi i ljudmi. — Čověk dakle u tragediji gèrčkoj bori se s ovom moćju neodoljivom t. j. s udesom, te voli tělesno klonuti pod teretom protivnika, nego da joj se uklanja duševno — borba žalostna, u kojoj se nemože nadati pobědi — trěba li nam više dokazah za veličanstvo, za božanstvenost čověčjega duha? —

U novih pako tragedijah po věrozakonskih pojmih sadašnjih nebori se čověk sa bitjem najvišjim, svemogućim, nego gledajuć ili samo na visoku vrědnost, na polubožanstvenost svoju, ili zajedno i na sveljubećeg, svemilostivoga Boga, bori se proti svojim ili tudjim strastim, protiv zlobi ovoga světa; čověk dakle ovdě može se nadati i pobědi, premda uslěd tolikih žèrtvah, poběda sama nema najposlě velike cěne; al unutèrnja poběda t. j. duh neobladan od svih tih preprěkah ostane mu uvěk neoskvèrnuta. S toga slědi jasno, da nije istina, što se često tvèrdi, da osoba glavna u tragediji mora umrěti. — U starih tragedijah uzimale su se čineće osobe uvěk iz stanja glede na družtvo najvišjega; tim su onda poslědice te borbe važnie bile, budući da su se protezale na veći okrug; u novih može čin biti podpuno privatan, pretežući se samo na jednu ili několiko obiteljih.

Iz svega toga možemo već suditi, kakva trěba da je glavna osoba u tragediji, to jest, da nesmě niti bez mane biti, niti glede na ćudorednost posve nevaljana, ružna; u pèrvom slučaju nebi više gledaoc, osetjajući u sebi manah, smatrao tu osobu za priliku svoju, a najposlě nebi niti milosèrdje uzbudilo se u njemu, već podpuno nezadovoljstvo prama Bogu; u drugom pako isto tako mèrzili bi baš na takav značaj, — što bi svèrsi tragedije posve protivno bilo.

S'bor ili kor, imajući u starogèrčkih tragedijah zadaću, da predstavlja narod uvěk uvažavajući i prosudjivajući čine osobe glavne, t. j. predstavljajući glas svečověčanski, prelazio je naravnim putem i u dubrovačke drame, al je tamo većinom bez svèrhe i nenaravan. U novih dramatičnih dělih nema ga.

Što se najposlě tiče jezika u tragedijah, mora uvěk biti veličanstven, uzvišen i svuda sa strastmi predstavljenimi sudarati se; stari Gèrci pisali su je u stihovih stranom jambijskih, a stranom trohejskih; novii upotrěbljavaju jambe, a kadkad i prosu, što biva samo u tako nazvanih prostih tragedijah (bürgerliches Trauerspiel).

Ime tragedija izvedeno je iz τράγος kozao, jarac, i to zbog toga, što se je, kao što někoji uče, za najbolju takovu tragediu darovao jarac kao nagrada; ili pako zbog toga, što se je Baku žèrtvovao jarac uz ples i uzajmno pěvanje, koja su početak tragediji.

II. Komedija kuša svèrhu, koju ima u dramatičnom pěsničtvu u obće, dostignuti posve drugim putem, srědstvo joj je směšno, šala. Svèrha komedije jest dakle predstaviti življenje veselim i šaljivim načinom sa svimi njegovimi manami i ludoriami; dočim tragedija stupa po grobištih, komedija hoda po dubravah zelenih, po prijaznih poljanah, na kojih ima gděgdě malenu koju pěgu.

Čin komedije budi istinit ili izmišljen, uzima se iz svagdanjega življenja i mora biti neobičan i čudan, i naprama običajem običim i mislim ljudskim izvanredan, bez da je uznešen i veličanstven, t. j. čin mora biti směšan; i u tu svèrhu netrěba, da se pěsnik one věrojatnosti i doslědnosti dèrži, koja se zahtěva u tragediji, nego može vijati se tamo, gdě mu ima više materie šaljive. Ovo nas vodi na razliku gèrčke i dandanašnje komedije.

U starogèrčkoj komediji predstavljalo se je cělo javno življenje, i najuzmožnie osobe služile su za srědstvo te zabave; svèrha biaše joj dokazati trulost i ništetnost sadašnjosti dotične prama prošastju, a izvanjska forma ponajviše ona, koja i tragediji, budući da biaše komedija baš parodia od one; na tu svèrhu čin biaše posve slobodan i okretan bez doslědnosti; štogod mogaše služiti za zabavu i směh, sve se je uplitalo; sbor, kojemu je ovdě město, skroz i skroz je šaljiv, zastupajući pěsnika. Najizvèrstnii pěsnik ove vèrsti biaše Aristofanes.

Komedija novija, kojoj je početak već kod Gèrkah sa Menandrom r. 342 prie Isk. približava se tragediji, čin ima više doslědnosti i kretje se u obiteljskom nikada pako u javnom življenju, i pěsnik uzvisuje ono, što je šaljivo, do ogromno směšnoga, do idealnoga; u ostalom nepreteže se nigdě na tragediju; glavni znak noviih komedijah pako jesu spletke (franc. intrigue,) kojimi gděkoja osoba za dostignuti svoju naměru drugu stèrmoglaviti kuša, s česa se radja onda borba spadajuća na dramatična děla. Konac trěba da se umětno ali ipak věrojatno razvija iz čina samoga; i ono što je uzročavalo směh, mora se razrěšiti ili propasti po samom sebi, ili pako po drugom takvom predmetu. —

Komedija novia děli se opet na značajne (Characterstücke), i na spletne (Intriguenstücke); u značajnih gleda pěsnik najviše na podpuno razvijanje značaja glavnoga ili glavne osobe; na ove spada lakèrdia (Posse), u kojoj vlada prostii duh. U spletnih pako razvijaju se spletke do najvišjeg stepena; premda se može kazati, da mora i jedna i druga vèrst imati u sebi manje više od značaja i od spletakah. —

Ime komedija jest gèrčko; κωμ-ῳδία znači vesela pèsma; manje vèrojatno je tumačenje iz rèči κώμη selo, budući, kažu, da su se vesele igre najprie predstavljale na selih. —

III. Osim ovih dvèh naznačenih vèrstih t. j. stroge žalostne i vesele igre ima ih puno, koje izključivo niti na jedno niti na drugo nespadaju, kojih čin stoji reko bi u srèdini medju obadvèma; simo spada tako nazvana drama ili polužalostna igra (Schauspiel); koja se razlikuje od žalostnih time, da joj je sav duh u obće veselii, i da teženje glavne osobe dostigne ono, za čime se bori; a od vesele igre time, da joj sav čin nije šaljiv i smèšan.

Simo spadaju još i pastirske igre, koje u slici pastirah predstavljaju stanje nevino čovèčanstva; ova vèrst skapča klasični i romantični duh; klasičnog je duha po tom, što i ovdè udes ima upliv, kao i po ozbiljnoj formi predstavljanja; romantičnoga pako je duha čin, budući da je uvèk podlog neograničena srètna ljubav, kao i očutljivost, kojom sav takov igrokaz diše. Izvora je talianskoga, odkuda je lahko prešla i u Dubrovnik; „vèrni pastir“ od Guarina, preveden od Lukarevića i od Kanavelića manje više svim je ovakovim dèlom služio za primèr.

IV. Opera izvorom iz Italije jest pèsmotvor dramatičan, u kojem se ćuvstva i misli osobah predstavljanih izražuju srèdstvom gudbe, svèrha jest dakle operi ona ista, koja dramatičnim dèlom u obće, samo je svèdstvo predstavljanja drugo.

Budući da je gudba ili muzika najčistii izraz ćutjenjah, trèba da je čin prevažno liričan, da se može složiti sa gudbom; čin je dakle ponajviše romantičan, u šaljivih operah šaljiv. Pèsnik ove vèrsti traži dakle, da osobam predstavljenim pruža što više prilike za moći izraziti ćutjenja (lirična), koja nje nadimaju; a sve ostalo, što je svakdanjeg čina za skapčanje položajah liričnih, trèba da bèrzo prodje; s toga opera, a osobito ozbiljna, netèrpi spletakah, već joj je čin prost i nezapleten. S druge strane pako nesmie biti ni gudba toli prevažna, da podloži i ugnjete pèsničnu stranu, što biva u današnjih operah, a osobito u talianskih; uzor ili ideal, za kojim opera kao savèršena umotvorina tèžiti ima, sastoji u tom, da niti pèsničtvo niti gudba nebude robom potištenim.

Opera dèli se na ozbiljnu (opera seria), i na šaljivu (opera buffa.)

§. 15. Drama u slavenskih narodih.

Dramatična dèla, najvišji i najumètnii plodovi svega pèsničtva već formom svojom kao i činom kažu, da ih neima nego samo tamo, gdè je život, dakle i jezik družtveni sasvim razvijen, gdè toga neima, tamo pravom dramatičnom pèsničtvu neima mogućnosti. A odkuda to izvire, da družtveni život u narodu slavenskom nije posve razvijen, to nas povèstnica uči; položaj Slavenah kao medjašah prama iztoku izvèržè nje navalam svih iztočnih barbarah, razčepì gorostasni i miroljubni taj narod na nebrojne komadiće, od kojih se pojedine strane težkom samo mukom popeti mogu do onog stupnja, kojega trèba za uspèh plodonosan u toj vèrsti pèsničtva; osobito pako je težko Jugoslavenom, odoléti svim dotičnim preprèkam i težkoćam, premda baš od ovih dalmatinska i napose dubrovačka literatura za dokaz služiti može, da u Slavenah ima prava žica i za dramu. Jer kad bì oboren Solun i kasnie Carigrad

(1453), Gèrčki muževi učeni razpèršeni poběgoše u Dalmaciu i Italiu, i probudiše duh gèrčki, premda ne onaj od klasičnih vrěmenah. I evo ti u Dubrovniku prekrasnih plodovah; Gjore Dèržić (r. 1450—60; Lucić (r. okolo 1480); Hektorović (r. 1487); Nikola Vetranić (r. 1482); Maroje Dèržić (r. 1580); Nalješković (r. 1585); Zlatarić (r. 1563); onda I. Gundulić (r. 1588); Gjon Palmotić (r. 1607—1657); Ivan Gundulić mladji (r. 1721); i t. d. od kojih svaki po koj, a někoji veliki broj dělah dramatičnih složiše za dubrovačko kazalište, glede na vrěme pèrvo izmedju svih slavenskih, budući utemeljeno na koncu 14. věka. U osamnaestom pako stolětju toli zavladà jezik talijanski, da gèrlo slavensko oněmì, i da se i sama ona stara děla prahom toli sakrivaju, da je težko i mučno izkopati i staviti ih na běli dan.

U novija vrěmena počeli su mnogi i ovu vèrst pěsničtva obdělavati na temelju i po načelih vladajućih sada glede na dramatična děla po cěloj Europi, dočim su drugi Slaveni, a osobito Poljaci i Rusi u tom jako naprědovali.

Najposlě pako trěba još žalostne poslědice promisliti u slučaju, ako bi veća strana naroda izključena bila od gledišta i to samo po jeziku vladajućem na prizorištu. Kao primèr mogu nam služiti s jedne strane stari Gèrci, gdě je sav narod udioničtvovao, i gdě su onda svi jednako iz kazališta cèrpili izobraženost; s druge strane pako Rimljani, od kojih je prosti narod sa svojimi atellanami narodnimi propao u najveću sirovost, kad su počeli predstavljati drame po gèrčkih uzorih načinjene; premda biaše barem s početka jezik malo različan; ako je to tamo bilo, koliko će zaostat narod tamo, gdě mu je prizorište uz sve vikanje němo? —

IV. Směs.

§. 16. Pregled obćeniti.

Do sada bio je govor o čistih vèrstih pěsničtva, t. j. o pěsmotvorih, u kojih je sama poesija bez dodatakah prosaičnih i kojih sadèržaj spada zajedno strogo samo na dio pěvni, ili na pripovědajući, ili na dramatični.

Gledajmo prismu, u kojoj se zraka sunčana razlěva u nebrojene boje, premda se može kazati, da ima glavnih samo sedam; al ćudnovato krasni su baš prelazi s jedne na drugu. — Isto valja i o pěsničtvu, gdě je osobito romantisam veoma plodan različitim měšanjem i novimi formami. Najkrasnie i najizvornie tvorine jugoslavenskoga pěsničtva spadaju simo. —

Svi pěsmotvori ovog razděla mogu se děliti na tri glavne strane.

A.) Na one, u kojih je naměra strogo pěsnična (v. §. 2); ovamo spadaju: 1. lirično-epične, i to: a. pěvno-pripovědajuće, b. krakovianke, c. bugarštice, d. poskočnice. 2. seljanke.

B.) Na one, u koji' neděluje samo ćutjenstvo, nego u kojih ima takodjer kao glavni dio ili savěst, ili razum (v. §. 1), t. j. koja imaju uz pěsničku naměru još i ćudorednu ili pako podučavanje. Ovamo idu a. allegorije i parabole, b. basne, c. pěsan poučna, d. poslanica, e. pecavne, kamo idu takodjer parodija i travestija, f. napis g. zagonetka.

C) Na roman i ostale srodne tvorine.

§. 17. A. Vèrsti či stopěsnične.

Što se tiče pèrve dotične vèrsti t. j. pěvno pripovědajuće, nemogu se prostrania pravila ustanoviti, i to zbog toga, što se nemože strogo opreděliti, koliko se ima uzimati iz jedne koliko iz druge vèrsti. Simo spada najkrasnie dělo Gundulićevo: „Suze sina razmetnoga," simo „Uzdasi Mandaléne" od Ignacie Gjorgjića. U svih ovih poesijah pěsnik vèrlo malo pripověda, nego osoba predstavljena malo da ne vas pěsmotvor izpunjuje svojim tugovanjem i jadikovanjem; skini ono malo rěčih pripovědajućih, pak imaš Heroidu, dakle žalostnicu; i to baš biva u „Jegjupki" od Čubranovića i u „Rožalii" od Kanižlića.

b) Krakovianke su kratke pěsmice od četiri stihovah, u kojih pěvač lahkim načinom s jedne misli na drugu preskače. Takav je barem značaj tih narodnih pěsamah u njihovoj pravoj domovini, okolo Krakova; poučni pěsnik dadè im krasniu i umětniu formu, i strožii red i savez mislih; u nas ima jedno jedino dělo u toj struci pisano, krasne „Djulabie" St. Vraza. Značaj toga pěsmotvora jest, da misó pojedinu razpoloži u dvěma kiticama od dviuh stihovah, od kojih je na městu odmora svaki presěćen na dva; u slědećima dvěma kiticama može opet drugu koju ideu uvesti, samo kao jedno i cělovito dělo ima jednu ipak glavnu ideu t. j. ljubav nježna ćuvstva prama někoj děvojci.

c) Bugarštice, kojim je ime od rěči „bugariti," od naših pěsnikah nedobiše još stalne forme, toliko se pako čini, da je pripovědajuća, al da se ućutljivo i sentimentalno predstavlja; mogle bi se u ostalom, da se forma stalna jednoč uvede, pribrajati pěsmam pripovědajućim. —

d) Malo da ne isto valja o poskočnicah t. j. o pěsmah pěvanih u kolu; ova vèrst se nalazi, reko bi, izključivo samo u pěsničtvu narodnom i približava se u svemu starogèrčkim pěsmotvorom, budući da se takodjer uz igranje kola pěvaju. —

Većinom su ove pěsme sadèržaja pripovědajućega, premda ih ima i pěvnih; u někojih stranah, osobito u Turskoj, pěvaju nje u kolu sami momci, i te su ponajviše lako nečiste, da ih děvojke ni žene nemogu pěvati; dočim u primorskih pokrajinah kolo igraju i děvojke, budući da su tamošnje poskočnice čistiega i ukusniega sadèržaja; a čudnovato je to, što u někojih turskih stranah, kao što Vuk Stef. veli, pěvači o Turcih pěvaju, što bi ih izvan kola glave stalo.

2. Seljanke ili pěsni pastirske (Idyllium, g. *εἰδύλλιον* malena prilika) jesu pomanji pěsmotvori predstavljajući nam u prilici od ljudih nižjeg stališa nevinost i nepokvarenost čověčanstva, koje se očevidno od današnjeg stanja ljudskoga pretěrane gladkosti razlikuju. Ova razlika može se ili sama po sebi razuměvati, ili pako pěsnik stavlja nju pecavnim (satiričnim) načinom na očigled. — Osobe, koje pěsniku u tom služe, jesu ponajviše pastiri, kadkad i ribari, ili seljani, živući izvan okružja one pretěrane gladkosti i nadriizobraženosti; s toga ime bukolika (*βούκολος*, pastir); ove osobe moraju stališu, kome pripadaju, podpuno primèreno narisane i opisane biti; s toga slědi, da im pěsnik neka neuliva mislih za takav stališ previsokih ili protivnih

kao n. p. političnih, što bi svu vĕrojatnost i pĕsničnu istinitost jednim mahom posve uništilo; isto tako predstavlja nam se čovĕk sa svojimi manami; jer drugačie nebi dirao taj pĕsmotvor u sèrca čitateljah, samo nesmiju se strasti obćečovĕčanske najavljati sirovo, neotesano — što ni najmanje nebi služilo svĕrhi te vèrsti pĕsničtva.

Budući da osobe dotične žive upravo u goloj umĕtno nepokvarenoj naravi, zato ima u njoj pravo svoje mĕsto opis narave; i zato nijedna druga nediše toli mirisom narave, koliko seljanke; bez tih opisah težko stoji seljanka živahna.

Izvanjska spodoba nije jednaka, već je kadkad pripovĕdajuća, i onda može se tako razširiti, da biva epos seljanski kao n. p. Louise od Vossa, Herman i Dorothea od Goethea; kadkad pako je dramatična, i biva dramom pastirskom, ako se razširi, od koje vèrsti ima u dubrovačkom pĕsničtvu puno primĕrah. — Ovo je pĕsničtvo izvora iztočnoga; u Gèrkah razvilo se je tek onda do vèrhunca, kad je klasična doba i čvèrstoća naravna izginula, dakle u vrĕme alexandrinsko i to u Theokritu, koj okolo g. 250 prie nar. Isukr. življaše. Čudnovato pako, pa sasvim tim u naravi čovĕčjoj osnovano jest, da se takvi pĕsmotvori najviše ondĕ dopadaju, gdĕ družtvena razmĕrja neimaju naravnosti nego nĕkakvu nadutost, pretĕranost. Takva bila su baš vrĕmena Ptolomea bratoljuba, i zato omilile su nadute seljanke Gesnerove dvoru Ljudevita XV.

§. 18. B. Vèrsti, koje nisu čisto pĕsničtvo.

Što se tiče a) allegorije (g. *ἄλλο* drugačie, *ἀγορεύω* govorim) može se ili kao pĕsmotvor samostalan upotrĕbljavati, ili pako drugim pĕsmotvorom služiti kao n. p. u odi 14. knj. 1. od Horaca. Jest pako izraženje gdĕkojega predmeta srĕdstvom drugog takvoga, koj ima iste vlastitosti; osobito se rado vlastitosti od predmetah razstavljene (abstracta) kao n. p. ljubav, ufanje, vĕra, krĕpost, laž i t. d. izražavaju gdĕkojim predmetom bitnim (simbolom) n. p. ljubav ružom, ufanje sada sidrom, u stara vrĕmena dèvojkom imajućom pupoljak u ruci, i t. d. Ovaj simbol mora očevidnu srodnost s tim predmetom naznačenim imati, tako da čitatelju netrĕba puno misliti, što se hoće naznačiti; dalje nesmije imati ništa u sebi, što bi tome protivno bilo.

Ovaj pĕsmotvor može se u stihovih i u prosi pisati, trĕbuje pako uvĕk nenarešen, prost jezik bez nakitja.

Najkrasnie allegorije nalaze se u pĕsničtvu hebrejskom kao i u sv. pismu novoga vĕka, n. p. dobar pastir; rĕč božja, i kvas ili zĕrno itd. U našoj literaturi ima lĕpih takovih pĕsmicah, kao n. p. „Brodari“ od Svetoz. Miletića, „Četiri vrĕla“ od Preradovića; „Sirotica“, „dva vĕtrića“ od St. Vraza. i t. d.

Parabola (*παραβάλλω* prispodabljam) sastoji u gdĕkojem činu svagdanjem i neznatnom, dokazujućem višju, ćudorednu koju istinu; sveto pismo starog i novog vĕka je puno parabolah najkrasniih kao n. p. „sin razmetni,“ „dĕlavci u vinogradu“ itd. Od allegorije razlikuje se u tom, što parabola predstavlja čin uzeti iz svagdanjeg života, dočim u allegoriji jedan predmet služi drugome za primĕr i prispodabljanje. — Svĕrha je dakle paraboli ćudoredna na nadzemaljsko smĕrajuća istina, dočim je allegorija gledè na svĕrhu čista poesija, dakle bez takve naměre. — I ova

vèrst može se u stihovih prostih kao i u prosi pisati. Od toga u našem pèsničtvu neima malo da ništa.

b) Basna (fabula Aesopica) predstavlja u pèsničkoj oděći gděkoju izreku izvedenu iz praktičnoga života i to na posebnom činu ili slučaju, koj služi ovoj izrěki kao simbol. Naměra je dakle naputjenje, a čin proizlazi od životinjah bezpametnih, kadšto i rastja, u kojih se njihova svojstva bitna na toliko uzvise, da su čověčjim podobna, te da se čověk u njih kao u zèrcalu vidi i razbornost od njih uči. Zbog toga dèrži se basna stroge doslědnosti u činu, i značaj je njezin više od razuma, dočim parabola više teži za tim, da obuzme naše ćuvstvo. — Svakoj basni trěba dakle a) čina, b) nauka; glavna je strana nauk, koj mora već po samom sebi bez svakoga dokazivanja neuzkolebiv i jasan biti, te se može ili izrikom dodati s početka ili na koncu, ili pako izostati. Ovom služi čin za srědstvo, i uzima se obično iz okružja bezumnih životinjah, a to zbog toga, što je značaj i nagon od ovih uvěk jednak, tako da čitatelj odmah sve strane činećih životinjah točno pozna — iz česa ona divna a i potrěbita kratkoća basnah, kao i prostota jezika bez svega nakitjivanja izvire. Poradi toga biaše basna uvěk srědstvo za odgojivanje čověčanstva, svaki bo je rado sluša i čita, malo děte kao i sěda muža nuka prosta njezina oděća sa divnom jezgrom. — Izvanjska spodoba može biti pripovědajuća ili pako razgovorna, kadkad u stihovih, čestje još u prosi.

Početak i izvor joj je od iztoka, gdě razmniva narodah svu narav oživljuje; Esop, pěvač gèrčki, dao joj je pèrvi umětniu i lěpšu formu. I u našem narodu ima puno basnah; izmedju učenih basnoslovacah napisao ih je najviše Dositej Obradović; prie několiko godinah izdao je Čivić Rohrski četiri svezka basnah sa prekrasnimi slikami u dèrvorezu; a najslavnii slavenski basnoslovac je Krylov, spisatelj ruski, koj je umro god. 1844.

c) Pěsan poučna (carmen didacticum od διδάσκω podučavam) ima upravo za naměru podučavanje, predstavljajući u oděći pěsničkoj jedan ili više uzaimno podupirajućih se istinah. Pěsnik dakle naměrava istinu, koja spada na razum ili na savěst, obući svimi krasotami razmnive, tako da onda sve strane čověčje t. j. razum, savěst i ćuvstvo teže za tom istinom. Na tu svèrhu trěba, da si odabere predmet, kojemu se ta oděća pěsnična dati može; suhoparan predmet, kojega pěsnik nemože nadahnuti življenjem, nije valjan za pěsničtvo u obće. Za veće još oživljenje uplitju se živahni opisi od krajevah, običajah kao i episode, u kojih baš stoji najveća krasota „aždaje sedmoglave“ od Vida Došena (štamp. 1768), u kojoj ima uz koje manje lěpe prekrasnih stranah. — Taj predmet mora dalje zanimiv biti za sve čověčanstvo; tako je Horac u poslanici ad Pisones o pěsničtvu, Virgil o zemljodělstvu pisao; i budući da se je u priašnja vrěmena mislilo, da pěsničtvo ima za svèrhu ćudoredno podučavanje, zato ima u skrajna vrěmena srědnjega i s početka novoga věka i dalje dole u talij. franc. i němačkoj literaturi puno takvih pěsmotvorah; simo spada barem stranom „ribanje“ od Hektorovića (umro 1672), i „kućnik“ od Jos. Stěp. Relkovića.

d) Poslanica je razgovor jednostran t. j. list pisan u pěsničkoj oděći opredělјenoj kojoj osobi o predmetih obćenite važnosti i svečověčanske valjanosti. Od lista u obće razlikuje se jedno, što joj je predmet pěsničan, dočim se ovaj uvěk

preteže na zemaljske poslove dopisnika ili kojemu se piše; toga radi treba da pěsnik onu osobu idealisira, kao da piše za čověčanstvo u obće ili barem za sav koj odsěk od njega; drugo, što poslanica ima pěsničnu izvanjsku spodobu. Jezik trěba da se približava obćenitom družtvenom, premda se, ako predmet nuka, uzvisi kadkad i do ličnoga duha.

Horac je najizvèrstnie poslanice pisao; i u dubrovačkoj literaturi ima ih puno, žalibože leži jošte sve u prahu; najkrasnia i divne lěpote jest „Milici Jeronima Koriolanovića“ od H. Lucića, gdě hvali veliku vrědnost žene.

e) Pecavni pěsmotvori izvora su u obće istoga, kojega igre žalostne; jer kao što bi gore kazano, žalostne igre imaju svoj početak u plesanju i pěvanju zaměnitom na čast Baka, i u ovih pěsmah biaše puno sbijanja šalah i okosnosti; i kad je s jedne strane razvila se s toga žalostna igra, predstavljale bi se napose i one šaljive, okosne i pecavne igre, u kojih sbor biaše od Satyrah i Silenah sbijajući takve šale; ova predstavljanja nesmiju poměšati se sa komediami; igre satirske bo imadjahu posve drugi predmet, biahu u někojih svojih stranah strogo ozbiljne, i ne dopuštahu okosnostih na osobe živuće, nije se dakle smělo dirati u ljude živuće, što je bivalo u veselih igrah, u kojih, kao što kazasmo u dělu III., bilo je takvih okosnostih, i kojimi su se osobito u starijoj komediji cěle žalostne igre i druge stvari šaljivo šibale.

Čověku usadjena je ljubav k lěpom i krasnom, ljubav istine i ćudorednosti; pa makar sam u činih svojih toga neima, ipak ga nuka, da šiba ono, što tome neodgovara; s druge pako strane opet mnogi ljudi imaju posve veselu ćud, te i na najozbiljniih stvarih znadu naći koješta směšna; ovo šibanje opaženih manah kao i takve šaljive opazke imenujemo rěčju pecavka u širjem smislu. Ova se pecavka děli na dvě stranke, jedna spada strogo na pěsničtvo t. j. parodija i travestija; a druga zabavlja se s predmeti, kojim je naměra podučavanje ili ćudorednost; i ova je pecavka u strožiem smislu.

Travestija (trans-vestih) je pěsmotvor, u kojem se od gděkojeg ozbiljna pěsmotvora imajućeg možda nadutih svojih stranah predmet směšnim ili šaljivim načinom predstavlja; tako je Blumauer Eneidu travestirao; čin dakle ostane isti, al se pradstavlja samo šaljivo.

Parodija pako (*παρά* polag, *ᾠδή* pěsma), jest onaj pěsmotvor, koj se děrži forme ozbiljnog kojega pěsmotvora, dočim mu se podloži čin směšan; i u tom smislu biahu, kao što bi gore u § 14 br. II. rečeno, starije gèrčke komedije parodije od tragedijah, osobito je pako Aristofanes Euripida poradi toga, što se je puku u dramatičnih dělih laskao i prilizivao, šaljivim načinom šibao i parodirao.

Netrěba pako, da se pojedino i opredělјeno koje dělo tako predstavlja; nego pěsnik može misliti si formu najshodniju od gděkoje vèrsti pěsničtva, n. p. od žalostinke, od dram. ili pripovědajućeg děla, i ovu onda šaljivim načinom izvesti; takvoga je izvora „Derviš“ od Gučetića, ili kao što mnogi — i čini se da većim pravom — kažu, od Stěp. Gjorgjića (okolo g. 1630), takvoga „Suze Marunkove“ od Ig. Gjorgjića.

Ako već pěsnik za parodiju ili travestiju odabere gděkoje dělo, to mu neka služi za pravac, da nepogazi ružnim načinom najkrasnije cvětje božje, što se oso-

bito o parodiji kazati može; jer svakoga, komu nije blatna i gadna zabava više na sèrcu, nego li visoka zadaća pèsničtva, vrèdja viditi, kako se vèrt božji, vèrt čistočovèčanski bezbožno kvari; hvala bogu, da toj rugoti u našoj literaturi nigdè neima ni traga. —

Pecavka u strožijem smislu ili satira je pèsmotvor poučan, kojim se ludost, ćudoredne mane, ili nedostatci obćečovèčji kore naprama višjem idealnom svètu; svèrha joj je dakle tim korenjem izpraviti te mane. I budući da osobito u ljude višje izobraženosti i ogladjenosti podučavanje nema tolika utiska, kolik ima šaljiv ili ozbiljan rug i osmèhavanje, s toga je velevažna ta vèrst pèsničtva. U tu svèrhu pako trèba: a) da je ruglo, koje si pèsnik odabrà, takvo, da nespada na pojedine osobe, nego na sve ćovèčanstvo, ili barem na svu koju vèrst ljudih. Tko mane pojedine koje i poznate osobe opisuje, taj je pisao psovku pisanu (pasquille) — najveću pogèrdu pèsničnu. — Ovaj predmet može onda pèsnik b) uzvisiti tako da nam se mana živahno prikaže od svoje škodljive i smèšne strane; čemu služi osobito ironia. c) Naměra podučavanja i izpravljanja nije bèlodana, već mora biti sakrivena; pèsnik opisuje samo ružnost i smèšnost mane, te prisiljuje čitatelja, da si sam kazati mora: „Istina je ružno i budalasto, kanimo se toga;“ zbog toga nebi ni valjalo mane priašnjih vrèmenah koriti, nego uvèk dotične sadašnjosti, i zbog toga su pecavke uvèk najbolje ogledalo značaja i manah gdèkojega vrèmena. d) Pèsniku nesmie opis ružnih i pokvarenih stvarih glavna zadaća biti, budući da bi s tim više škode nego li koristi uzročio; nego, ako mu trèba napomenuti opačine, on to samo kratko i iz daleka napominje.

Kao što ima manah čovèčjih s gledišta uma (budalaštine, ludorie), a onda i ćudorednih, tako ima i dvè vèrsti pecavakah, t. j. ozbiljne, stroge, i šaljive; pèrvašnje protežu se više na opačine ili obćečovèčanske ili pako vladajuće u kojoj dèržavi, ili u kojem věku ili stališu, koje diraju u ćudorednost; šaljivim pako služe za predmet budalaštine i ludorie, koje su više izvanjske, koje dakle nevrèdjaju ćudorednosti naše; takve su kolede, koje su u Dalmaciì obične bile, premda su nèkakav ćudnovat směs od liričnog i pecavnog pèsmotvora, i naměnjene jednoj samo osobi; škoda da najizvèrstnii naš kolednik Kaznačić nesabire krasne svoje kolede, već dopušta, da ih vètar i jugoslavensko nehajstvo raznaša. —

Pravi početak položio je pecavkam rimski pèsnik Lucil r. g. 148 prie Iskr., a na vèrhuncu vèrsti šaljive stojaše Horac. Osim nèkojih malo poznatih, jer u prahu zakopanih dalmatinskih satirah ima u našoj literaturi satir od M. Ant. Relkovića (št. pèrviput 1761); prekrasna je takodjer „nova pisarija“ od Prešerna.

Izvanjska spodoba može biti pèvna, pripovědajuća, razgovorna, ili ona od listovah.

f. Nadpis (ἐπίγραμμα) je kratak pèsmotvor, u kojem se u nèkoliko stihovah gdèkoj predmet zanimivo predstavlja.

U starih Gèrkah biahu najprie nadpisi metrični na darovih, koji su se bogovom dopr našali, kasnie biaše im osim toga zadaća, sveobće kratke opazke o življenju i njegovih slučajevih, često načinom žalostnim, na kratko razumu predstavljati. S toga se je onda lahkim načinom i pecavna vèrst uvukla, tako da je nadpis dandanašnji onaj kratki pèsmotvor, u kojem se gdèkakva ozbiljna, oštroumna dosètljiva, pecavna ili smèšna misó čim kraćije i zanimivie prikaže.

U nadpisu trĕba, da ima samo jedna takva misó, koja, ako nije već po samoj sebi veoma zanimiva, ima se tako priobćivati, da se u pèrvom dĕlu ljubopitnost i pazljivost čitatelja čim više probudi, a u drugoj strani da se onda nenadanim načinom razrĕši.

Već kod starih Gèrkah biaše mnogo nadpisah; kod Rimljanah najglasovitii je dotičan pĕsnik Martialis, Jugoslaveni imaju ih u vèrsti oštroumnoj malo, najviše napisao ih je možda St. Vraz; tim više pako ima nadpisah, u kojih se načela mudrosti predstavljaju u lĕpoj i ugodnoj oděći (γνῶμαι Sinnsprüche), osobito krasni su mnogi od Ranjine.

Simo spadaju i nadgrobnice, koje u malo stihovah napominjaju vrĕdnost i krĕpost pokojnika kojega, takvih ima u Hektorovića, Lucića i inih, u „oddiljenju Sigetskom," premda su većinom nadute i bez kratkoće, koju zahtĕva ova vèrst pĕsničtva.

g) Zagonetka je u širjem smislu pĕsmotvor kratak, u kojem se naznačuje predmet opisan, kojega ime trĕba iz svih navedenih, zapletenih, i kao što se čini, neskladnih protuslovnih znakovah odgonenuti; ovo je dakle vĕžbanje oštroumja, i spada samo poradi izvanjske nukajuće spodobe u pĕsničtvo; ako pak pomislimo, da nam je svĕt u dĕtinstvu i godinah i věkovah zamĕršena zagonetka, kojoj svaki traži svojim načinom i svojim putem odgonetku, nećemo zagonetkam nĕkakvu višju vrĕdnost posve odreći.

Glavna zadaća pĕsnikova jest, da znakove najvažnie oštroumno i umĕtno uplete u jedno, i da uz točno naznačenje ipak ime sakrije. Ovi znaci mogu biti različiti, i s toga se dĕle: α) na zagonetke u strožijem smislu, ako se sav predmet i cĕla rĕč sa svimi svojstvi pripadajućimi opisuje pĕsničnim načinom; β) na šarade (charade), ako se sastavljena rĕč razstavlja na pojedine rĕči, od kojih se onda svaka napose, a najposlĕ cĕla rĕč ukupno opisuje svojimi znaci. Ovoj vèrsti ima osobito u jezicih široko polje, koji imadu kao n. p. nĕmački ili još većma gèrčki mnogo sastavljenih rĕčih; γ) na anagrama (ἀνάγραμμα prestavljanje), ako se sva slova rĕči tako prestave, da dadu drugu rĕč n. p. ukor — urok, raka — arak, lov — vol; gdĕ se onda i jedna i druga rĕč gorenapomenutim načinom opisuje; δ) na logogrif, gdĕ se jednoj rĕči pojedina slova nova dodavaju n. p. rak — trak, tur — Turk, kom — kum.

U slavenskom narodu ima puno zagonetakah u strožijem smislu; i čudnovato je to, da ih ima puno u Štajeru, koje se o istom predmetu i malo da ne u istoj izvanjskoj formi nalaze u Čehah, Slovakah i Rusah. — Ostalih zagonetakah, koje spadaju više na razvijeno življenje novinarsko, nema kod nas malo da ništa.

§. 19. C. Roman, pričica, novella.

Roman ima zadaću, da predstavlja življenje sa svimi njegovimi težkoćami i radostmi kao i razvitak čověčanstva u dogadjajih osobah pojedinih, al u jedno skopčanih. S toga se vidi, da ima veliku srodnost sa pĕsničtvom junačkim; i da spada

na poesiu pripovědajuću, ali se razlikuje već po izvanjskoj spodobi, budući da je uvěk u formi prosaičnoj, osim toga pako i najviše načinom, kojim se kao glavna, tako i ostale osobe predstavljaju; jer uz svèrhu obćepěsničnu pravom i valjanom romanu još je ta, da se kaže više unutèrnja, ćuvstvena, duševna strana čověčja, i da čin ili predmet glavni nije toliko važan i tako ogroman, koliko to biva u junačkih pěsmah. Jer makar i taj čin historičan bio, što nemora ali može biti, tu se čin samo na toliko napominje, na koliko ima upliv na glavnu osobu, ova je srědište svega, a čin je srědstvo za razvijanje značajevah predstavljenih.

Treba dakle, da je roman gledište, na kojem se osobe, osobito glavne kretaju kao representanti življenja čověčanskoga; u kojem romanu čitatelj toga nenalazi, u kojem se dakle nevidi živahni razvitak družtvenog življenja, onaj je plod nevaljan i nezaslužuje pravom to ime; s toga čudnovatom, što se u junačkih pěsmotvorih uplitati može, ovdě nema města, budući da se čin mora razvijati iz samih značajevah, i poradi svega toga su posve nevaljani, dapače i škodljivi romani vitežki. Glavna zadaća i sposobnost dotičnog pěsnika dakle jest, da pozna sve strane ćověčjeg sèrca i duha, i da nam to na osobah živahno predstavlja, a zajedno da ima i onaj višji pogled, kojega treba svakom pěsniku, i taj višji pogled, ovo višje mněnje o našem življenju mora nam se praktično u činu ili pako zajedno i rěčmi iz pěsnikove osobe ili iz ustiuh glavne osobe priobćiti.

Za tu svèrhu služe pěsniku sve věrsti pěsničtva, jer može osobe čineće nadahnuti posve liričnim duhom, dà i uplitati lirične pěsmotvore; a osim toga živahnost najveću dodati formom razgovora, a pri svem tom čitatelja podučavati, i s toga kao i poradi prosaične forme, koje se uvěk dèržati mora, speda na Směs. — Tome mora i jezik odgovarati, t. j. premda forme prosaične, može se ipak kadkad uzvisiti nad čistu prosu, kojoj je srědstvo i put razvijanja razum, a svèrha praktična, kao n. p. govoru, ili pověstnici, s kojom je drugčie srodan roman; osobito se pako uzvišuje u opisih narave, gdě diše posve pěsničnim, epičnim duhom.

Takvo dělo ako ima izvor iz pravog pěsnika, nadilazi opako i mèrzko osudjivanje někih ljudih, ter je vrědno, da se stavi u jedan red sa svimi inimi tvorinami pěsničnimi.

Početak svoj ima u narodnih pričicah, iz kojih se je s jedne strane pěsničtvo junačko, s druge ovo razvilo. Pričice (Mährchen) prama romanu jesu ono isto, što narodni epos prama naučnom; i dočim se s jedne strane pričice sa prostim čudnovatim nukajućim sadèržajem pripovědaju, i nove načinjaju o Vilah, Rusalkah, o panah i drugih na starodavno narodno pričoslovje spadajućih bitjah, te sve to ide dalje od plemena do plemena, latiše se i učeni svojim načinom toga posla. Pèrvo takvo dělo manje više simo spadajuće je odgojenje Kyra, u kojem Xenofon (355 prie Isukr.) opisuje poluistočnim i romantičnim načinom *) življenje persianskog kralja toga imena. — Plodonosan izvor i povod biahu toj struci pripověsti srědnjega věka; osobito kad se je u mnogobrojnih ratovih sa barbarimi istočnimi kao i u križanskih zapad strožie upoznao sa fantastičnim istokom.

Pěsnici dotični nisu se svi u tom dèržali jednoga i istoga načela, već su

*) Vidi Schlosser's Weltgeschichte f. d. deutsche Volk II. str. 213—216.

někoji čine cèrpljene iz povèstnice još većimi proměnami nego li što biva u Xenofontu ugodno i ljubko pripovědali; drugim biahu pričice rukovodja, a opet drugi izmislili su si sav čin, te ga predstavljali tim načinom.

Po glavnom sadèržaju kušali su někoji, děliti roman na filozofičan, ako směra više na načela mudroslovna, onda na historičan, dušoslovan ili psyhologičan, šaljiv, i humorističan; al strogo neda se podnipošto děliti.

Ova vèrst pěsničtva plodi samo tamo, gdě ima već više izobraženo obćinstvo, za koje je onda od velike važnosti. — Od pričicah narodnih pako ima u malo kojega naroda toliko, koliko u slavenskog u obće.

Novella pripověda na kratko gděkoj dogodjaj, i predstavlja nam duševnu borbu věka u tome; s toga vidi se velika srodnost sa romanom, od kojega se samo kratkostju svojom kao i tim razlikuje, da se ovdě čověk neprikazuje u borbi sa mnogovèrstnimi preprěkami, ili u mnogovèrstnih položajih, nego samo u jednom ili barem u něk'oliko samo takvih.

Izvora i imena je talianskoga, gdě ih ima bez broja najlěpših.

PREGLED

pěsnikah glasovitih.

Uvod.

Načela, kojih se dèržah u tom pregledu, jesu:

a) Naveo sam od gèrčkih i latinskih pěsnikah samo one, od kojih děla nisu propala.

b) S toga istoga razloga nisam sve pěsnike jugoslavenske naveo, budući da od mnogih děla nisu niti kritično prosudjena, niti u obće u više komadah razprostranjena.

c) U někojih stranah pojedinih literaturah nije moguće malo něšto podpunim biti, tako se n. p. od najkrasniih romancah i igrokazah španjolskih neznadu spisatelji; tako se u Poljskoj lit. nezna, tko je spisao dělo „nebioska komedija“, i „Iridion“; tako sam izpustio gotovo u svih narodih, osobito u němačkom jošte puno glasovitih imenah, dočim sam naravno u jugosl. lit. *mnoga* imena naveo.

d) Najplodnije strane slavenske literature t. j. nar. pěsamah naravno nisam mogo uplesti; al ću ovdě napomenuti najbolje sbirke: a) Vuka Stefanovića (r. 1787) „Српске народне пјесме“ St. Vraza „narodne pěsni“ 1839. — б) J. Sacharova pěsme ruskoga naroda I.—V.; Maksimovića maloruske, в) K. J. Erbena česke, J. Kollára slovenske (slovačke) г) Wojcickoga, onda Žegote Paula poljske narodne pěsme. — Sbirka nar. pěsmah od svih slav. pokolenjah sa dodatim českim prevodom jest od Čelakovskoga I.—III. 1821—27.

e) Znakovi dodani pojedinim pěsnikom kažu na krasoslovje n. p. I. e = str. pěvna i to popěvka, II. 2 = taj pěsnik pisao je pěsme ženske pripovedajuće; IV. B. b. = basničar itd.

I. Gèrčkih:

Homer okolo 1000 pr. Isk. III. (Ilias, Odiseja). — *Hesiod* ok. 900 pr. Isk. (Theogonie, „děla i dnevi“ IV. B. c.). — *Tyrtaj* okolo 680 prie Isk. I. — *Theognis* okolo 550 IV. f. (γνῶμαι). — *Esop* okolo 600 prie Isk. (IV. B. b). — *Anakreon* 559 — 474. (I.) *Aeschilos* 525—456. (III. 1.) — *Pindaros* 522—442. — *Sofokles* 495 — 405 (III. 1.). — *Euripides* 480 — 406 (III 1.). — *Aristofanes*† poslě god. 386. III. b. — *Theokrit* iz Sirakuze okolo 250, isto tako Moschos i Bion, IV. A. 2. — *Meleagros* ok. 100, prie Isk. I. e.; IV. B. f. — *Musaios* življaše okolo 430—480 poslě Isk. III. c. (Hero i Leander).

II. Rimskih:

M. Attius *Plautus* 226 (?) — 184 III. 2. — *Terentius* Afer r. 193—152 III. 2. — T. *Lucretius* Carus 94 — 51. IV. B. c. — Valerius *Catullus* I. d. e. IV. B. f. 85 — 48. — *Virgilius Maro* 70 — 19. II. 3. IV. B. c. — *Horatius* Flaccus 65—9 prie Isk. — A. *Tibulus* rodj. okolo. 53 umro ok. 19 poslě por. Isk. — *Ovidius* Naso 43 — 16 poslě Isk. — *Propertius* rodjen okolo 40 umro ok. 15 prie Isk. — *Phaedrus* življaše okolo 40 peslě Isk. — *Persius Flaccus* 34 — 62 (IV. B. e). — Valerius *Martialis* 40—101. (IV. B. f.) Dec. Jun. *Juvenalis* življaše ok. 100. IV. B. e.

III. Romanskih:

a) T a l i j a n s k i h.

Dante 1265—321. II. (divina comedia) — Boccaccio 1313—75 IV. C. — Petrarca 1304—74 I. B. — Pulci 1431—87 II. 3. IV. B. e. — *Sacchetti* 1435—1500 IV. C. — *Ariosto* 1474 — 1533 II. (Orlando furioso), III. 2. IV. B. e. — *Guarini* Giambatt. 1537 — 1612. III. IV. B. f. (Pastor fido). — *Torquato Tasso* 1544 — 1595 II. 3. (la lib. Gerusalemme). — *Zappi* 1667 — 1719 I. III. 4. — Apostolo *Zeno* 1668 — 1750 IV. 4. — *Manfredi* 1674 — 1739 IV. A. 2. — *Metastasio* 1698—1782 I. e. III. 3. 4. — *Goldoni* 1707—93 III. 2. — Gozzi I. e. III. 2. IV B. e. — *Casti Abbate* 1721—84. III. (le bestie parlanti). — *Alfieri* 1743—1804 (19 tragediah). — *Pindemonte* Ipolito 1753—1828 III. 2. — *Monti* Vinc. 1754—1828 III. — Ugo *Foscolo* 1772—1827 I. (i sapolcri), III. — *Nota* Abb. 1775 III. 2. — *Manzoni* 1784 I. III. 1. IV. C (promessi sposi). — *Nicolini* 1786 III. 1. — Silvio *Pelliso* 1789 III. — Azeglio IV. C. — Cesare *Cantu* IV. C.

b) F r a n c e z k i h.

Villon 1431—61 I. — Rabelais 1483—1553 IV. B. e u C. — *Ronsard* 1525—85 I. a; IV. 2. — *Malherbe* 1555—1628 I. — *Regnier* 1573—1613 I. B.; IV. B. e. 15. — *Corneille* Petar 1606—1684 III. 1. — *Lafontaine* 1621—1695 II. 2. IV. B. b. — *Moliere* 1622—1673 III. b. — *Corneille* Tomo 1625—1709 III. 1. — *Boileau* 1636—1711 II. 3. IV. B. d. — *Racine* 1639—99 III. — *Fenelon* 1652—715 IV. C. (Telemak). — *Regnard* 1657—1709 III. 2. IV. B. e. — *Lesage* 1668—1747 III. 2. IV. C. — *Voltaire* 1694—1778 II. 2. III. IV. C. — *Rousseau* 1712—78 IV. C. B. a. — *Diderot* 1712—84 IV. C. — *Lebrun* Ponce 1729—1807 I. a. —

Gospja *Staël* 1768—1817 IV. C. — *Chateaubriand* 1769 IV. C. — *Beranger* 1780 I. — *Balzac* Hon. 1789 IV. C. — *Scribe* 1791 III. 2. — *Lamartine* 1792 I. e. II. 2. — Victor *Hugo* 1802 I. III. — *Dumas* 1803 III. (?) IV. C.

c) Španjolskih.

Garcilaso de la Vega 1500—36 IV. A. 2. — *Boscan* † 1543 I. e. II. 2. — *Hurtado* de *Mendoza* 1503—75 IV. C. — *Cervantes* M. 1547—1616 I. e. III. IV. C. (Don Quixote). — *Lope de Vega* 1562—1635 I. II. 3. (gatomachia ili mačji rat) III. — *Quevedo* 1570—1647 I. a. e. IV. B. d. e. — *Villejas* 1595—1669 I. IV. A. 2. — *Calderon* 1601—87 III. — *Moreto* živ. okolo 1650 III. — *Moratin* 1758—1828 III. — Saavedra (Ribas) r. 1791 I. II. 2. (el Moro exposito) III. (Don Alvaro) — Mora r. 1799 I. II. 2. — Breton de los Herreros r. 1800 III. 2. — *Maldonado* III.

d) Portugezkih.

Camoëns 1524—79 II. 3. (Luisiada).

IV. Englezkih:

Spencer 1553—99 II. 3. IV. A. 2. — *Shakespeare* 1564—1616 III. — *Johnson* Benjamin r. 1574 III. IV. B. e. — *Beaumont* 1585—1616, koi je uvěk zajedno sa *Fletcherom* radio, III. — *Milton* 1608—75 I. a. II. 3. (izgubljen raj). — *Butler* 1612—80 IV. B. e. (Hudibras). — *Swift* 1667—1745 (najglasovitii satirik engl.) II. 2. IV. C. — *Gay* John 1688—1732 IV. B. b. — *Pope* 1688—1744 I. a. II. 3. (spisao najbolju pěsmu poučnu i opisnu.) — *Thomson* 1700—48 II. 1. III. — *Young* 1741—1820 IV. B. d. (noći) e. — *Goldsmith* 1728—74 II. 1. 2. IV. C. (župnik Vakfiedski). — Walter *Scott* 1771—1832 II. 2. IV. C. — *Irving* Washingt. r. 1780 IV. C. — *Moore* Tomo 1780—851 (?) I. II. 3. (Lala Rook). — Lord *Byron* 1788—1821 I. II. 2. 3. (Don Juan). — *Cooper* 1789—1851 IV. C. — *Bulwer* r. 1803 IV. C. — Dickens Ch. (Booz) r. 1812 IV. C.

V. Němačkih:

Brandt Seb. r. 1458—1521 IV. e. (Narrenschiff). — *Sachs* Ivan 1494—1576 I. II. 2, III. IV. B. a. b. — *Hagedorn* 1708—54 I. A. e, II. 2, IV. B. b. d. — *Haller* 1708—77 II. 1, (Alpe), IV. B. e. — *Rabener* 1714—71 IV. B. e. — *Kleist* Ew. 1715—59 II. 1. (Frühling). — *Klopstock* 1724—1803 I. a, II. 3. (Messias). — *Lessing* 1729—81 II. 2, III. IV. B. b. f. — *Wieland* 1733—1813 II. IV. C. — *Gessner* 1736—87 IV. A. 2. — *Herder* 1744—1803, II. 2, IV. B. a. — *Bürger* G. 1748—94 II. 2. — *Göthe* 1749—1832 I.—IV. — *Voss* J. H. 1751—1826 IV. A. 2. — *Tiedge* 1752—1841 IV. B. c, I. — *Schiller* 1759—1805 I.—IV. — *Iffland* 1759—1814 III. — *Kotzebue* 1761—1819 III. 2. — *Matthisson* 1761—1831 I. II. 1. 2. — *Jean Paul* Fr. *Richter* 1763—1825 IV. C. — Kar. *Pichler* 1769—1843 II. IV. A. 2. — *Zschokke* 1771—1848 IV. C. — *Pyrker* Lad. 1772—1843 II. 2. 3. — *Collin* M. 1779—1823 II. 2. III. — *Raupach* 1784—1852 III. — *Uhland* 1787 I II. — Ernst *Schulze* 1789—1817 II. („Caecilie;“ „bezauberte Rose“). — *Rückert* r. 1789 I. II. — *Grillparzer* 1790 III. II. — *Zedlitz* 1790 I. II. III. — *Körner* Theod. 1791—1813

I. III. — *Spindler* r. 1795 IV. C. — *Platen* Gf. v. Hallermünde 1796–1835 I. B. III. — *Immermann* 1796–1840 (III). — Egon *Ebert* r. 1801 I. II. III. — Nik. *Lenau* (Strehlenau) 1802–51 I. II. (Faust.) — Anast. *Grün* 1806 I. II.

VI. Slavenskih:

a) Jugoslavenskih.

Hanibal *Lucić* ok. 1500—25 I. IV. B. d. — *Hektorović* P. 1487—1572 IV. B. c. (Ribanje) f. — *Čubranović* r. ok. 1500 IV. A. a. — *Nalješković* Nik. 1585 I. *a.*, III. — *Ranjina* D. 1536–1607 IV. B. f. — *Zlatarić* Dom. 1556—1608 I. — Gundulić Ivan 1588 1638 I. II. 3. IV. A. a. — Palmotić Junio 1606—57 I. (prešt. u „Dubrovniku“ g. II.) II. III. — Step. *Gjorgjić* ok. 1630 IV. B. e. („Derviš“, po drugom mnênju od Gučetića Stêp. ok. 1525) — Ivan *Bunić* Vučičević 1658 I. (prešt. u Dubrovniku“ g. I.) — Minčetić Vlad. 1666 I. (trublja slov.) IV. A. 2. (suze Radmilove). — Palmotić Jak. 1680 (Dubrovnik ponovljen). — Petar *Kanavelić*, ok. 1667 (trešnja u Dubrovniku, prešt. u Danici) — *Gjorgjić* Ign. 1675—1737 I. II. 2. IV. A. a. B. e. — *Kačić* And. II. („Razgovor ug.“ št. 1756) — *Boškovičeva* Anica IV. A. 2. (št. 1758). — Kanižlić Ant. Pož. IV. A. a. (Rožalia št. 1759). — Vid *Došen* IV. B. c. („Aždaja“ št. 1768). — Relković M. Ant. ok. 1800 (Satir). — *Obradović* Dos. 1739—1811. IV. B. b. — *Vodnik* (Slovenac) 1758–1819 I. — Mušicki 1776—1837 I. — Milutinović S. 1791—1811 III. (Miloš Obilić; Serbianka). — *Prešern* Fr. (Slovenac) 1800–49 I. II. IV. B. c. — Petar Bunić † 1845 III. („Murat“ prešt. u Danili 1848). — Vesel-Koseski (Slovenac) I. II 2. IV. A. a. — Pavao Stoos I. — Blažek 1807—46 I. c. — Demeter r. 1808 I. III. (Teuta). — *Vraz* St. 1810—51 I. II. 2. IV. A. b. B. f. — Němčić 1813—49 I. — Petar Njeguš 1813—52 I. (Luča mikrok.) III. (Stêpan lažni car; gorski vênac). — Ivan Mažuranić 1813 I. II. 3. („smèrt Čengić-Age“ u Iskri 1846) — *Čivić* Rohrski IV. B. b. — M. Bogović I. II. — Vukotinović Ljud. I. II. — Utêšenović I. II. IV. B. a. — Subbotić I. II. 3. (kralj dečanski) — J. *Kukuljević* r. 1816 I. IV. C. — *Preradović* P. r. 1818 I. II. 1. 2. — *Maletić* I. IV. B. a. — Lovre Toman (Slovenac), I. II. IV. B. a. — Matija *Ban* III. — Orsat *Počić* itd.

b) Poljskih.

Kochanowski Ivan 1532—84 (I. II. IV. B. e.) — *Szimonowicz* 1558—1629 (za Theokritom možda pèrvi pêsnik u struci seljankah). — *Naruszevicz* 1733—96 I. IV. A. 2. B. b. e. — *Krasicki* 1734—1801 I. II. IV. B. b. e (Pan Podstoli. — *Karpinski* 1741—1825 I. IV. A. 2. — *Kniažnin* Fr. 1742—91 I. IV. A. 2. B. b. — *Trembecki* St. umro 1812 I. IV. — *Zablocki* I. III. IV. d. — Niemcewicz J. U. 1757—1841 III. IV. A. 2. B. c. C. — *Gorecki* pêsnik od davorijah. — *Felinski* 1773—1820 I. III. — *Mickiewicz* 1789 I. II. IV. — *Brodzinski* 1791—1835 I. — *Malczeski* r. 1792—1826 (II. Marja). — *Skarbek* Frid. r. 1792 IV. C. — *Zaleski* Bohdan r. okolo 1800 I. II. — *Garczynski* 1805—32 (II. Waclaw). — Goszczyński 1806 II. III. IV. C. (Zamek Kaniowski). — *Siemenski* r. 1809 IV. C. — *Slowacki* Julio 1809 II. III. — *Magnuszewski* 1810—45 II. III. IV. C. — *Krašewski* 1812 II. IV. C. —

Czajkowski Mih. IV. C. — *Grabowski* Mih. IV. C. („Koliszczyna i Stepy“) — Padura T. I. — *Fedro* Alex. III. — Korzeniowski Jos. III. IV. C. — Tanjska Hoffmanova IV. C.

c. Ruskih.

Kantemir 1708–44. IV. B. e. — *Lomonosov* 1711–65 I. — *Bogdanović* 1743—1803 II. 3. (Dušenka) III. — *Deržavin* 1743 1816 I. — *Chemnicer* 1744—84 IV. B. b. — *Von Visin* 1745—92 III. IV. B. d. e. — *Kapnist* 1756–1823 I. III. — *Dolgoruki* 1764—1823 I. IV. B. d. — *Dmitriev* 1760–1837 I. II. IV. B. b. d. C. — *Karamzin* 1765—1826 IV. C. — *Krylov* 1768–1844 III. IV. B. b. — Ozerov 1770—1806 III. — *Izmajlov* r. 1773 II. IV. B. b. — Šahovski 1777—1846 III. — Merzljakov 1778–1830 I. — *Žukovski* r. 1783–1852 I. II. IV. B. d. — *Batjuškov* r. 1787 I. IV. d. — *Bulgarin* r. 1789 IV. C. — *Gribojedov* Al. 1795—1829. — *Bestužev* (Marlinski) 1795—1837 IV. C. — Polevoj 1795–1846 III. IV. C. — *Puškin* Alex. 1799–1837 I. II. III. IV. — Pavlov r. 1801—3 I. II. IV. C. — Gogol 1808—1852 III. IV. C. — *Lermontov* umro 1841 I. II. IV. C. — Kukolnik III. IV. C. — *Zagoskin* IV. C. — *Sollohub* IV. C. — *Benediktov* I. II. — *Kozlov* I. II. — *Koljcov* I. II. — *Majkov* I. II. — Homjakov I. II. itd.

d) Českih.

Lomnický Sim. (pěsnik dvorski Rudolfa II.) I. II. — Nejedlý W. 1773—1844 I. II. — *Nebeský* Waclav I. — Holý † 1849 II. (Swatopluk) — Hněwkowsky r. okolo 1780 II. 3. — *Klicpera* r. 1792 III. — *Kollar* Jan 1793—1852 I. II. (Slavy dcera) IV. B. f. — *Čelakowský* r. 1794 I. II. IV. B. f. — Winařický I. II. IV. B. f. — Macháček III. — *Wocel* I. II. 2. 3. (Meč a kalych; Labyrint Slávy). — *Villani* I. — Kamarýt I. II. — Picek I. II. — J. Mách I. II. — Týl IV. C. III. — *Kaubek* II. — Jablonský I. — Chocholoušek r. 1819 IV. C. — Kačer II. 3.

Kazalo.

	Strana
Strana občenita	1 — 7
I. Razdio pěvni:	
A. a) Oda; b) Hymnus; c) dithyramb; d) žalostnica; e) popěvka. B. a) Sonet; b) glosa	7 — 10
II. Razdio pripovědajući:	
a) Opis; b) pěsme ženske pripovědajuće; c) pěsme junačke . . .	10 — 16
III. Dio dramatični:	
a) Tragedija; b) komedija; c) igra polužalostna; d) opera . . .	16 — 22
IV. Směs:	
A. 1. a) Pěvno-pripovědajuće; b) krakovianke; c) bugarštice; d) poskočnice. 2. Seljanke	22 — 24
B. a) allegoria i parabola; b) basna; c) pěsan poučna; d) poslanica; e) pecavne sa travestijom i parodijom; f) nadpis; g) zagonetka . . .	24 — 28
C. Roman, pričica, novella	28 — 30
Pregled pěsnikah glasovitih.	30 — 35

Popravci potrěbitii.

Str. 1 §. 1. u redu 5. čitaj děčaku naměst dečaku.
« 1 §. 1. u « 7. « predmeti naměst predměti.
« 4 i 5 svuda u gen. v. slovakah « slovkah.
« 7 u redu 5 odzgora jer i naměst nego.
« 7 u « 19 « pěvahu naměst pěvaše.
« 10 u « 15 « stavi koma za rěčjom: talianski.
« 13 u « 14 « ima se izbrisati parenteza.
« 13 u « 23 « mu naměst joj.
« 16 u « 1 dodaj za rěčju: «prěče»: ili koji su barem u izvanjskom kakvom savezu.
« 16 u « 22 čitaj vesele naměst visele.
« 18 u « 4 ozdó skim, — skim naměst — skom — skom.
« 19 u « 19 ozgora današnja naměst dandanašnja.
« 19 u « 13 ozdó čitaj: da poběda naměst poběda.
« 20 u « 22 ozgora današnje naměst dandanašnje.
« 21 u « 6 ozdó razcěpi.
« 23 u « 18 ozgora: ljubav domovine i.

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA
COBISS
00000380928